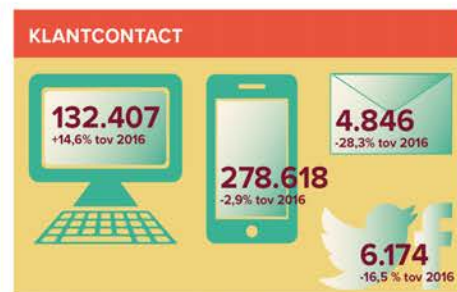
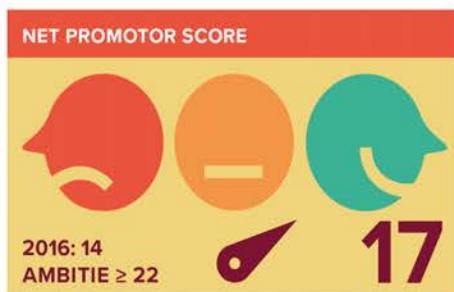
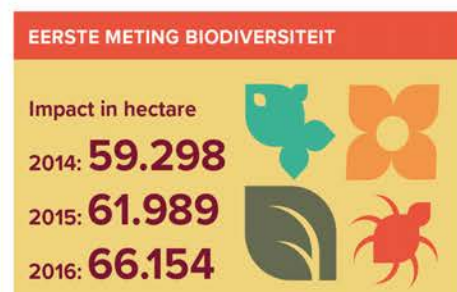

Jaaroverzicht 2017

Klanten

Duurzaamheid

Bedrijfsvoering

Inhoudsopgave

Missie en strategie	3
Duurzaamheidsbeleid	5
Mensenrechten: leefbaar loon	10
Mensenrechten stimuleren	12
Mensenrechten: engagement met de farmasector	14
Klimaat: CO ₂ -neutraal	15
Klimaat: voortrekkersrol	17
Biodiversiteit: positief effect	19
Biodiversiteit: het doel uitdragen	22
Hefboom voor duurzame vooruitgang	24
Duurzame impact spaargeld	27
Belangrijke categorieën uitzettingen	30
Uitzettingen ASN Bank 2017	35
Energiefonds Overijssel	41
Dialogo met en bijdragen aan de maatschappij	42
Klanten en dienstverlening	46
Organisatie	51
Verslag van de raad van advies	57

Missie en strategie

Sinds haar oprichting in 1960 streeft ASN Bank naar een duurzame, rechtvaardige samenleving. Een samenleving waarin mensen vrij zijn hun eigen keuzes te maken, zonder dat dit ten koste gaat van anderen. Een samenleving zonder armoede, waarin iedereen onderwijs kan volgen en beschikt over goede huisvesting en gezondheidszorg. Op deze visie is onze missie gebaseerd.

Missie

Ons economische handelen is erop gericht de duurzaamheid van de samenleving te bevorderen. We werken mee aan veranderingen die zijn bedoeld om een einde te maken aan processen waarvan de nadelige gevolgen worden verschoven naar toekomstige generaties of worden afgewenteld op het milieu, de natuur en kwetsbare bevolkingsgroepen. Daarbij verliezen we niet de noodzaak uit het oog om op lange termijn een rendement te behalen dat het gezonde voortbestaan van onze bank waarborgt. Wij beheren de middelen die onze klanten ons toevertrouwen, op een wijze die recht doet aan hun verwachtingen.

Om deze missie uit te voeren hebben we een tweeledige strategie geformuleerd met langetermijndoelstellingen voor zowel onze bancaire activiteiten als onze activiteiten op het gebied van duurzaamheid.

Strategie duurzaamheid

Bij alle activiteiten van ASN Bank staat duurzaamheid voorop. Onze grootste invloed op de wereld oefenen we uit via financieringen en beleggingen. Daarnaast stimuleren we duurzaamheid met behulp van onze langetermijndoelen. We zetten deze doelen eveneens in om andere partijen te betrekken bij duurzaamheid en daardoor onze invloed te vergroten.

Financieringen en uitzettingen

We stimuleren duurzame vooruitgang in het kader van onze bancaire activiteiten als onderdeel van de Volksbank. Dit doen we door de financieringen en beleggingen van ASN Bank te selecteren op basis van onze duurzaamheidscriteria. We financieren alleen bedrijven en sectoren die passen in een duurzame toekomst, en landen die verantwoord omgaan met mens, natuur en klimaat.

Langetermijndoelen

ASN Bank wil duurzame vooruitgang stimuleren. Daarom hebben we de volgende duurzaamheidsstrategie ontwikkeld: we vergroten onze invloed door duurzame keuzes van anderen te stimuleren. Dat doen we door onszelf langetermijndoelen te stellen voor elke pijler van ons duurzaamheidsbeleid: mensenrechten, klimaat en biodiversiteit. Dit zijn de langetermijndoelen:

- **Mensenrechten:** alle kledingbedrijven in het ASN Beleggingsuniversum betalen hun productiemedewerkers in 2030 een leefbaar loon.
- **Klimaat:** alle financieringen en beleggingen van ASN Bank zijn in 2030 per saldo klimaatpositief.
- **Biodiversiteit:** de financieringen en beleggingen van ASN Bank veroorzaken in 2030 een positief effect op biodiversiteit.

Maatschappij

We stimuleren het duurzaamheidsdebat in de maatschappij. Dat doen we onder meer door te communiceren over ons duurzaamheidsbeleid en de langetermijndoelen. Ook organiseren we voor een breed publiek van klanten en andere belanghebbenden evenementen waar duurzame keuzes centraal staan. Ten slotte stimuleren we innovatieve, jonge ondernemers met duurzame projecten op onze community Voor de Wereld van Morgen en via crowdfunding.

Strategie bank

ASN Bank wil groeien. Deze groei is geen doel op zich: wij willen groeien om met meer kracht duurzame vooruitgang te stimuleren. Dat wordt bevorderd als we meer investeren in duurzame ondernemingen, projecten en overheden. We hebben voor onze bancaire activiteiten daarom drie groeidoelstellingen geformuleerd:

Een miljoen tevreden klanten

Hoe meer klanten we hebben, des te meer positieve invloed we kunnen uitoefenen om de samenleving duurzamer te maken. Daarom hebben we de ambitie om in 2025 onze diensten te verlenen aan één miljoen tevreden klanten. We maken duurzaam bankieren bereikbaar en aantrekkelijk door een goede dienstverlening en uitbreiding van het aanbod van diensten en producten. Daarbij passen we nieuwe ontwikkelingen op het gebied van informatietechnologie op een slimme manier toe, in overeenstemming met de keuzes van de Volksbank.

Groei vermogen onder beheer

We streven naar een beheerste groei van het vermogen onder beheer. Voor ASN Bank bestaat dit voornamelijk uit het spaargeld en de saldi op de betaalrekeningen van klanten. Het vermogen dat klanten beleggen in de ASN-fondsen, valt rechtstreeks onder ASN Beleggingsfondsen en wordt dus niet door ASN Bank uitgezet. We streven naar een beheerste groei van het spaargeld in relatie tot de uitzettingen in verband met een gezonde ontwikkeling van onze balans.

Groei zakelijke uitzettingen

We willen groeien in het volume van uitzettingen in duurzame energie. Dat doen we zowel door projecten in bijvoorbeeld wind- en zonne-energie te financieren als door te beleggen in groene obligaties. Een deel van deze uitzettingen helpt ons bovendien bij onze doelstelling om in 2030 klimaatpositief te zijn. Daarnaast ontwikkelen we de kredietverlening aan de zorgsector en beleggen we in sociale obligaties.

Duurzaamheidsbeleid

Met ons duurzaamheidsbeleid geven we onze missie vorm. Dit beleid is gebaseerd op de definitie van duurzaamheid in het VN-rapport *Our Common Future* uit 1987. Dit rapport riep voor het eerst op tot duurzame ontwikkeling en definieerde deze als volgt: *ontwikkeling die tegemoet komt aan de behoeften van het heden, zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen*. Ons duurzaamheidsbeleid heeft drie pijlers: mensenrechten, klimaat en biodiversiteit.

Reikwijdte

De afdeling Duurzaamheidsbeleid & -Onderzoek (DBO) van ASN Bank bereidt het duurzaamheidsbeleid voor. Op advies van DBO beslist de directie van ASN Bank over het beleid. Het duurzaamheidsbeleid geldt voor:

ASN Bank

- Alle financieringen en beleggingen op de balans van ASN Bank;
- De keuze van maatschappelijke partners waarmee ASN Bank samenwerkt;
- De keuze van sponsorprojecten;
- De keuze van projecten voor de ASN Bank Wereldprijs en voor ondersteuning van duurzame initiatieven met behulp van crowdfunding.

ASN Beleggingsfondsen N.V.

De beheerder van de ASN-fondsen, ASN Beleggingsinstellingen Beheer B.V. (ABB), deelt de missie van ASN Bank. Het duurzaamheidsbeleid van ABB is gebaseerd op dat van ASN Bank. Dit beleid vormt de basis van de beslissingen die ABB neemt over:

- Goed- en afkeuring van bedrijven, landen en projecten voor het beleggingsuniversum;
- Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen van bedrijven waarin de ASN-fondsen beleggen;
- Engagement met bedrijven in het beleggingsuniversum.

De Volksbank

De Volksbank wil een relevante, positieve bijdrage leveren aan de maatschappij, met een focus op financiële weerbaarheid en duurzaamheid. Daarom heeft zij het duurzaamheidsbeleid van ASN Bank overgenomen. Zij heeft zich bovendien tot doel gesteld te komen tot een klimaatneutrale balans. ASN Bank ondersteunt de Volksbank bij de invoering en realisatie van dit doel.

Erkenning van het beleid

Drie onafhankelijke instellingen waardeerden het duurzaamheidsbeleid van de Volksbank en ASN Bank.

Sustainalytics: 1e plaats

In september kreeg de Volksbank de eerste plaats in de lijst van 339 organisaties wereldwijd in de categorie banken die Sustainalytics analyseerde. Sustainalytics doet wereldwijd onderzoek naar het beleid van bedrijven op het gebied van onder meer duurzaamheid en corporate governance. De hoge score van de Volksbank (90 van 100) is volgens Sustainalytics onder andere een waardering voor het feit dat zij het duurzaamheidsbeleid van ASN Bank heeft overgenomen.

Oekom research: hoogste rating

Het Duitse oekom research waardeert bedrijven wereldwijd op hun duurzame investeringsbeleid. Bedrijven kunnen ratings halen van D- (slecht) tot A+ (uitstekend). Oekom kende de Volksbank een C+-rating toe. Daarmee behoort de Volksbank tot de drie leiders in de financiële sector (commerciële banken en kapitaalmarkten). Volgens oekom research weerspiegelt de score 'de integratie van duurzame en sociale aspecten in de bedrijfsvoering en het beleid van de Volksbank'.

Eerlijke Bankwijzer

In 2017 deed de Eerlijke Bankwijzer onderzoek naar de transparantie en verantwoording over de kredietportefeuille van Nederlandse banken. Daarbij werd ook de Volksbank (ASN Bank, BLG Wonen, RegioBank en SNS) onderzocht. Deze kwam uit op een 6 (voldoende). Op het onderwerp 'Openheid over de zakelijke krediet- en leningenportefeuille' is de score de op een na hoogste: 'Geen van de bankgroepen publiceert een lijst van bedrijven die zijn uitgesloten van financiering. Triodos en ASN Bank (onderdeel van De Volksbank) zijn echter wel open over de samenstelling van hun zakelijke krediet- en leningenportefeuille, uitgesplitst in de bedrijven en instellingen die door de banken worden gefinancierd.' De Volksbank scoort het op een na hoogst op 'Verantwoord kredietbeleid' en 'Verantwoording, rapportage en verificatie', maar laag op 'Transparantie over engagementactiviteiten'.

Waarom is de score voor engagementactiviteiten laag? Dit onderzoek heeft alleen betrekking op zakelijke financieringen. ASN Bank en de Volksbank doen weinig zakelijke financieringen in vergelijking met andere banken. De financieringen die we doen, zijn vooral in Nederland. We toetsen alle financieringsaanvragen van tevoren aan ons duurzaamheidsbeleid. Als er sprake is van (grote) duurzaamheidsrisico's, komt een financiering niet door de toetsing. Zo voorkomen we dat we engagement hoeven voeren, want dat is alleen nodig als er iets mis gaat of dreigt te gaan. Het gevolg is dat we nauwelijks engagement voeren bij zakelijke financieringen en de Eerlijke Bankwijzer ons hiervoor dus geen punten toekent.

Beleid mensenrechten

ASN Bank onderschrijft dat mensenrechten universele waarden zijn. Zij gelden overal, altijd en voor iedereen. Hun doel is de menselijke waardigheid van ieder mens te beschermen. Rechtvaardigheid, vrijheid en gelijkheid staan voorop.

Onze visie

Onder 'mensenrechten' verstaan wij alle soorten mensenrechten: burgerrechten, politieke rechten, economische, sociale en culturele rechten. Ook een leefbaar klimaat en schoon milieu zijn in onze ogen voorwaarden voor een menswaardig bestaan. Mensenrechten beschermen mensen tegen machtsmisbruik door overheden, zoals discriminatie, schending van de privacy en martelen. Tevens leggen mensenrechten de overheid plichten op, bijvoorbeeld om te zorgen voor onderwijs en gezondheidszorg, vrijheid van meningsuiting en gelijke behandeling. Mensenrechten zijn neergelegd in internationale verdragen.

Ook ondernemingen hebben de verantwoordelijkheid om mensenrechten te respecteren. Bijvoorbeeld door de rechten van medewerkers, consumenten en omwonenden niet te schenden, maar ze te waarborgen.

Grondslagen

De grondslag van ons mensenrechtenbeleid is de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en de internationale standaarden die daarop zijn gebaseerd. Hiermee doelen we ook op de *Guiding Principles on Business & Human Rights* die de VN Mensenrechtenraad in juni 2011 heeft aangenomen. Deze zijn gebaseerd op het werk van de Amerikaanse hoogleraar John Ruggie als Speciaal Vertegenwoordiger van de secretaris-generaal van de VN. De Ruggie Richtlijnen zijn verwerkt in ons beleidsdocument voor mensenrechten. Dit beleid bevat scherpe criteria voor de beoordeling van ondernemingen, landen en instellingen.

Beleid klimaat

In de historie van de aarde verandert het klimaat regelmatig. Op dit moment gebeurt dat hoofdzakelijk door activiteiten van de mens: de aarde warmt op door uitstoot van broeikasgassen. Dit vraagt met de grootst mogelijke urgentie om oplossingen die klimaatverandering tegengaan. Als bank willen we daar maximaal aan bijdragen. Bij de invulling van ons klimaatbeleid zetten we in op zowel mitigatie als adaptatie.

Adaptatie

Doordat de verdere opwarming van de aarde onvermijdelijk lijkt, is adaptatie noodzakelijk. Dit houdt in: het opvangen van de gevolgen van de klimaatverandering, zoals droogte, wateroverlast en verlies van biodiversiteit. We willen de gevolgen van klimaatverandering die inmiddels onvermijdbaar zijn, helpen beperken. Daarom is adaptatie onderdeel van ons klimaatbeleid.

Mitigatie

Daarnaast is mitigatie noodzakelijk: voorkomen dat de temperatuurstijging blijft toenemen en zo het klimaatprobleem beperken. Afremming van de temperatuurstijging vergroot immers de mogelijkheden van adaptatie en kan misschien gevaarlijke klimaatverandering nog voorkomen.

Mitigatie en adaptatie zijn dus sterk met elkaar verweven. In dit kader dragen wij zoveel mogelijk bij aan het behoud van een veilig, leefbaar en stabiel klimaat voor mens en natuur.

Beleid biodiversiteit

ASN Bank heeft sinds 2010 biodiversiteitsbeleid. Daarin beschrijven we hoe we als bank willen bijdragen aan het behoud en de versterking van de biodiversiteit en van ecosystemen. Het beleid beschrijft de duurzaamheidscriteria voor biodiversiteit die we toepassen bij de selectie van financieringen en beleggingen.

Uitgangspunten

Wij volgen de definitie van biodiversiteit van de Convention on Biological Diversity (CBD) van 1992: 'De variatie van levende organismes van elke afkomst, inclusief onder meer ecosystemen op land, in de zee en in andere wateren, en de ecologische complexen waarvan zij deel uitmaken. Dit houdt in: diversiteit van soorten, tussensoorten, en van ecosystemen.' Ook volgen wij de doelstelling zoals verwoord in de CBD: 'Het behoud van biologische diversiteit, het duurzame gebruik van haar onderdelen, en het eerlijk verdelen van de voordelen die uit het gebruik van genetische middelen voortvloeien.'

Impact perspective

Om de biodiversiteit te beschermen en te versterken, richten we onze duurzaamheidscriteria op de bedreigingen voor biodiversiteit. Volgens het Millennium Ecosystem Assessment (MA) zijn de belangrijkste bedreigingen voor biodiversiteit: verandering van landgebruik (verlies van natuurlijke habitat), klimaatverandering, introductie van uitheemse soorten, overexploitatie en vervuiling. Wij financieren alleen ondernemingen die bijdragen aan bescherming of verbetering van de biodiversiteit. Zij nemen effectieve maatregelen om de genoemde bedreigingen te voorkomen of te compenseren. We mijden activiteiten die een grote negatieve impact hebben op de biodiversiteit, zoals fossiele brandstoffen, mijnbouw, onduurzame visserij en landbouw.

Beleidswijzigingen in 2017

Het duurzaamheidsbeleid is vastgelegd in beleidsdocumenten. Deze zijn in 2017 beperkt veranderd. De belangrijkste wijzigingen vonden plaats in het mensenrechtenbeleid. Zo is het beleid aangescherpt op het gebied van mensenrechten in de keten volgens de OESO-richtlijnen. Het is uitgebreid met de onderwerpen due diligence en *salient risks* (risicoanalyse) en *access to remedy* (toegang tot herstel). Op gebied van processen bestonden overlappendingen met de Handleiding ASN Duurzaamheidscriteria, die eind december 2016 is verschenen. Deze zijn uit het mensenrechtenbeleid gehaald.

Daarnaast is er aanvullend duurzaamheidsbeleid opgesteld om aan te sluiten bij de activiteiten van de Volksbank:

- Omdat de Volksbank geld uitzet bij andere categorieën financiële instellingen dan ASN Bank, is het beleid voor deze instellingen aangevuld.
- De Volksbank heeft een portefeuille zakelijke leningen aan het mkb. Voor deze categorie uitzettingen is het duurzaamheidsbeleid van ASN Bank aangevuld.

De SDG's en ons duurzaamheidsbeleid

De Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (Sustainable Development Goals – SDG's) zijn zeventien doelstellingen van de Verenigde Naties voor toekomstige internationale ontwikkeling. ASN Bank erkent het belang van deze doelstellingen voor een wereldwijde agenda voor duurzame ontwikkeling. In het duurzaamheidsbeleid van ASN Bank zijn deze doelstellingen terug te vinden. Dit beleid hebben we een kwart eeuw geleden voor het eerst geformuleerd en sindsdien steeds verder aangescherpt. In 2018 gaan we de overeenkomsten tussen dit beleid en de SDG's in kaart brengen.

Sustainable Development Goals (SDGs) of Duurzame Ontwikkelingsdoelen

Bijdrage aan SDG's door duurzame selectiecriteria

Bijdrage aan SDG's door langetermijndoel leefbaar loon

Bijdrage aan SDG's door langetermijndoel klimaat

Bijdrage aan SDG's door langetermijndoel biodiversiteit

Mensenrechten: leefbaar loon

In veel landen is het minimumloon in sectoren als kleding, elektronica en voeding niet genoeg om van te leven. Soms is het zelfs te laag om te overleven. Dat geldt in het bijzonder voor productiemedewerkers bij de toeleveranciers van deze sectoren. Niet alleen consumenten, ook de bedrijven zelf worden zich er steeds meer van bewust dat dit een probleem is.

Wij vinden dat actie nodig is en hebben daarvoor de kledingindustrie uitgekozen. Want duurzaamheid gaat óók over de mensen die onze kleding maken in omstandigheden die wij hier in Nederland niet zouden accepteren. Lonen zijn een nadrukkelijk mensenrechtenrisico in de kledingindustrie. In vele productielanden is het minimumloon twee tot drie keer zo laag als een leefbaar loon. Organisaties als de WageIndicator hebben dit uitgerekend. Toen wij een sector en onderwerp zochten om ons in het bijzonder op te richten, lag leefbaar loon in de kledingindustrie voor de hand.

Daarom hebben we ons het volgende langetermijndoel gesteld:

In 2030 betalen alle kledingbedrijven in het ASN Beleggingsuniversum hun productiemedewerkers een leefbaar loon.

Wat is leefbaar loon?

Met een leefbaar loon kunnen productiemedewerkers voorzien in de basisbehoeften van zichzelf en hun gezin. Dit houdt in: voeding, kleding, huisvesting, onderwijs en zorg. Daarnaast kunnen ze zo'n tien procent van het loon sparen voor onvoorziene kosten. De hoogte van dit leefbare loon verschilt van land tot land.

Het belang van leefbaar loon

De invoering van een leefbaar loon helpt om de levensstandaard van arbeiders en hun gezin te verhogen. Vaak is het bovendien een katalysator om andere arbeidsomstandigheden te verbeteren. Zo neemt de kans op kinderarbeid af als de ouders van een gezin genoeg verdienen.

Kledingindustrie

Bij het streven naar leefbaar loon leggen we de focus op de kledingbedrijven die op 1 april 2016 waren goedgekeurd voor het ASN Beleggingsuniversum. Eind 2016 is een daarvan, Gap, afgekeurd omdat het niet meer voldeed aan andere criteria van ons duurzaamheidsbeleid. We zetten de dialoog over leefbaar loon met dit bedrijf wel voort. Dat betekent dat we ons richten op de volgende veertien bedrijven: Adidas, Amer Sports, Asics, Asos, Esprit, Gap, Gildan Activewear, H&M, Inditex, KappAhl, Lojas Renner, Marks & Spencer, Nike en Puma.

In 2016 hebben we een nulmeting uitgevoerd bij de veertien kledingbedrijven. We vroegen de bedrijven of zij een visie op en/of een doel voor leefbaar loon hadden, en of dat verankerd was in beleid en procedures. Ook beoordeelden we hoe transparant bedrijven erover waren. De uitkomst was een score per bedrijf op een schaal van 0 tot 5. Gemiddeld scoorden de bedrijven 2,87. De uitkomsten hebben we, met redenen omkleed, aan de bedrijven meegedeeld.

Deze werkwijze is nog niet eerder toegepast door een bank. Daarom riepen we de hulp in van het Impact Centre Erasmus bij de nulmeting. Net als wij is dit centrum ervan overtuigd dat geïnteresseerden toegang moeten hebben tot de methodiek. Zo helpen we het meten van sociale impact te ontwikkelen.

Activiteiten 2017

Ons doel is dat de score van 2,87 uit de nulmeting in 2018 is verbeterd met tien procent tot 3,16. In 2017 startten we daarom de dialoog met de veertien kledingbedrijven. We werkten daarbij samen met Triodos Bank en vermogensbeheerder MN. Zij ondertekenden mede de brieven die we de kledingbedrijven stuurden en namen deel aan de telefoongesprekken met de bedrijven.

Handleiding *Garment companies and living wage*

Een belangrijk hulpmiddel bij deze dialoog was de handleiding die we in maart 2017 publiceerden, getiteld *Garment companies and living wage – A practical implementation tool for companies*. Hierin beschrijven we hoe bedrijven kunnen beginnen met de invoering van een leefbaar loon en hoe ze hun inspanningen op dit gebied kunnen intensiveren met behulp van een due diligence proces. Dit houdt in dat bedrijven:

1. Beleid formuleren voor leefbaar loon;
2. Onderzoeken wat de loonkloof is;
3. Een aanpak voor leefbaar loon bepalen;
4. Hierover rapporteren.

Dit stappenplan komt voort uit de United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP's). We hebben deze handleiding actief verspreid door de bedrijven te mailen en bellen. Ook stuurden we elk bedrijf een brief met gerichte aanbevelingen. Dertien bedrijven reageerden.

Tweede meting

In september voerden we een tweede meting uit. Daaruit bleek een lichte verbetering. Zoals de tabel laat zien hebben de meeste bedrijven – met enkele uitzonderingen – een lange weg te gaan om een leefbaar loon te implementeren. Wel is te zien dat verscheidende bedrijven vooruit zijn gegaan. Het gemiddelde kwam uit op 3,07 (2016: 2,87).

Aan hand van praktijkervaringen en in overleg met stakeholders gaan we de meetmethodiek voor leefbaar loon steeds verder aanscherpen en verbeteren. In 2018 vindt de derde meting plaats, dan gebruiken we een vernieuwde versie van de methodiek. Dat kan betekenen dat de tussentijdse doelstellingen worden aangepast.

<i>Bedrijf</i>	<i>Score 2017 (0-5)</i>	<i>Score 2016 (0-5)</i>
H&M	4,00	4,00
Puma	4,00	3,86
Adidas	3,71	3,50
Gildan	3,58	3,25
M&S	3,57	3,40
Inditex	3,43	3,42
Esprit	3,43	3,28
Asos	3,14	3,10
KappAhl	3,00	2,86
Nike	2,86	2,60
Gap	2,57	2,43
Amer Sports	2,29	1,10
ASICS	2,25	2,30
Lojas Renner	1,14	1,14

Samenwerking met Mazars

Eind 2017 startten we de samenwerking met Mazars voor ons langetermijndoel 'leefbaar loon'. Dit internationale accountantskantoor heeft expertise op dit gebied: het heeft initieel, gesteund door de *United Nations working group on Business and Human Rights*, kaders opgesteld om de kwaliteit van bedrijfsrapportages over mensenrechten te borgen.

Met hulp van Mazars leggen we de kledingbedrijven in 2018 scherper langs de meetlat. Daartoe verbeteren we de methodiek waarmee we 'leefbaar loon' bij kledingbedrijven meten. Mazars beoordeelt in hoeverre de meting in overeenstemming is met de VN-beginselen voor het bedrijfsleven en mensenrechten. Ook zullen de specialisten van Mazars een onafhankelijke waarborg geven op de meting. Dit geeft ons handvatten voor het gesprek met kledingbedrijven over de vraag hoe zij verbeteringen kunnen doorvoeren.

Mensenrechten stimuleren

Om duurzame ontwikkeling te stimuleren nemen we deel aan debatten, platforms en andere initiatieven. We betrekken bovendien zoveel mogelijk relevante partijen bij onze langetermijndoelen om onze invloed te vergroten.

Leefbaar loon

In het kader van leefbaar loon voerden we in 2017 gesprekken met ACT (Action, Collaboration, Transformation), ETI (Ethical Trading Initiative), Better Buying en Solidaridad.

Living Wage Lab

Op 22 juni gaven we presentaties bij het Living Wage Lab, dat werd georganiseerd door Hivos en Fair Food. We presenteerden onze strategie voor leefbaar loon. Ook beschreven we het due diligence proces voor de kledingsector dat is beschreven in de handleiding *Garment companies and living wage*.

Week van het Leefbaar Loon

Van 6 tot 12 februari 2017 organiseerden we, vooral via social media, de Week van het Leefbaar Loon. Daarin stond het belang van leefbaar loon in de kledingindustrie centraal. Samen met onze maatschappelijke partners, waaronder Solidaridad, lichtten we toe wat een leefbaar loon is. We legden de fabels en feiten over lonen in de kledingindustrie bloot. Onze community Voor de Wereld van Morgen gaf praktische tips bij het kopen van eerlijke kleding. In het kader van deze week doneerde de ASN Foundation geld aan het Woman Power Fashion-project van de Schone Kleren Campagne. Dit project helpt vrouwen in de kledingindustrie om op te komen voor een leefbaar loon. Het duurzame magazine P+ publiceerde een speciale editie, waaraan wij bijdroegen met de *Handleiding leefbaar loon textiel van ASN Bank*.

Overleggen en invloed uitoefenen

We namen actief deel aan overleggen over mensenrechten en zetten ons hier in brede zin voor in.

IMVO-bankenconvenant

We namen namens de Volksbank deel aan het IMVO-bankenconvenant. Bedrijven die in het buitenland ondernemen, lopen daar het risico dat ze het milieu en mensenrechten schenden. Tegelijkertijd biedt de internationale rol van Nederland kansen om wereldwijde duurzame ontwikkelingen te versterken. Daarom zet de overheid – met name de Sociaal-Economische Raad (SER) – zich in om internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO) te bevorderen. De SER stelt dat banken de zorgplicht hebben om bij hun activiteiten na te gaan wat de belangrijkste risico's voor mensenrechten zijn.

Dat betekent dat wij de saillante risico's moeten herkennen en een aanpak bepalen om ze te verminderen en verzachten. Om dat mogelijk te maken, vragen wij bedrijven de zorgplicht te waarborgen. Deze activiteit voert ASN Bank uit voor de hele Volksbank: zij benadert de bedrijven die de Volksbank en ASN Bank financieren en de bedrijven waarin ASN Beleggingsfondsen N.V. belegt.

Onder het bankenconvenant hebben wij ons mensenrechtenbeleid in 2017 op enkele punten aangescherpt. De belangrijkste aanpassing ging over de toegang tot herstel van potentiële mensenrechtenschendingen. Zo kunnen potentiële slachtoffers van mensenrechtenschendingen hun grieven uiten via de klachtenprocedure op de website van de Volksbank.

HUMAN Round Table

We waren aanwezig bij de HUMAN Round Table die de Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO) in oktober 2017 organiseerde. Het onderwerp van de bijeenkomst was de rapportage over mensenrechten door bedrijven.

Forum on Business and Human Rights

In november 2017 waren we aanwezig bij het jaarlijkse Forum on Business and Human Rights van de VN in Geneve. Samen met MN en Triodos Bank presenteerden we ons werk op het gebied van leefbaar loon. Tijdens de conferentie stond het onderwerp *remedy* centraal: de herstelmogelijkheden voor slachtoffers van mensenrechtenschendingen. Samen met de Nederlandse Vereniging van Banken (NVB) werken wij dit onderwerp in 2018 verder uit. Ons doel is om de toegang tot herstel voor slachtoffers te faciliteren.

Steun aan wetsvoorstel Zorgplicht Kinderarbeid

Samen met 21 andere bedrijven steunden we het wetsvoorstel Zorgplicht Kinderarbeid, een initiatiefvoorstel van Tweede Kamerlid Attje Kuiken (PvdA). Zij stelt voor om een zorgplicht bij bedrijven in Nederland in te voeren om te voorkomen dat deze goederen en diensten leveren die met behulp van kinderarbeid tot stand zijn gekomen. De 22 bedrijven betuigden hun steun hieraan in een brief aan de Eerste en Tweede Kamer.

Tony Choclonely, de initiatiefnemer van de brief, vroeg begin december 2017 aandacht voor dit standpunt via advertenties. Daarin werden verschillende bedrijven die de brief hadden ondertekend, in beeld gebracht. Zo stonden ASN Bank en medeondertekenaar Rabobank in een advertentie.

De Tweede Kamer stemde in met het wetsvoorstel. De Eerste Kamer heeft het besluit erover uitgesteld tot 2018.

Mensenrechten: engagement met de farmasector

Farmaceutische bedrijven maken medicijnen en zijn daardoor onmisbaar voor de gezondheid en het welzijn van mensen. Daarom maakt de farmaceutische sector onderdeel uit van een duurzame samenleving. In de praktijk komen er in de sector echter geregeld ethische misstanden voor. Het duurzame, verantwoorde beleid dat veel farmabedrijven hebben, leidt niet altijd tot verantwoorde praktijken.

Om de misstanden aan te pakken voeren we sinds 2015 namens ASN Beleggingsfondsen N.V. een intensieve dialoog met farmabedrijven in het beleggingsuniversum van het ASN Duurzaam Aandelenfonds. In 2015 waren dit AstraZeneca en GlaxoSmithKline, sinds 2016 ook Novartis en Novo Nordisk.

Contacten in 2017

In 2017 bezochten we weer de aandeelhoudersvergaderingen van de vier farmabedrijven. Daar hebben we dezelfde onderwerpen aan de orde gesteld als in 2016: hun betalingen aan gezondheidsprofessionals, de beloning van hun verkooppersoneel en de transparantie daarover. Alle vier farmabedrijven ontvingen hun scorecard over 2016. Met elke bedrijf bespraken we tevens een specifiek onderwerp, zoals productveiligheid, de rapportage van wangedrag, externe audits en het marketingbudget. Van beleggerszijde heeft Robeco deelgenomen aan sommige van deze gesprekken.

Engagement met andere farmabedrijven

In 2017 hebben we met de zes andere farmabedrijven in het beleggingsuniversum ook engagement gevoerd, maar op een minder intensieve manier. Dit zijn: Astellas Pharma, Bristol-Myers Squibb, BTG, Indivior, Merck en Orion. Deze bedrijven hebben we de scorecard over 2016 gemaald, samen met vragen over hun betalingen aan gezondheidsprofessionals en de beloning van hun verkooppersoneel. Alleen Orion heeft gereageerd op zijn scorecard en extra informatie toegestuurd. Dit heeft echter niet geleid tot een betere score.

Vervolg farma-engagement

Eind 2017 hebben we voor alle tien farmabedrijven weer een scorecard gemaakt. Begin 2018 hebben we die aan de bedrijven gezonden, ook nu weer vergezeld van vragen over hun betalingen aan gezondheidsprofessionals en de beloning van hun verkooppersoneel. Ook in 2018 gaan wij de algemene vergaderingen van aandeelhouders van AstraZeneca, GlaxoSmithKline, Novartis en Novo Nordisk bezoeken. We komen dan terug op onze kritische vragen en gaan zo mogelijk in gesprek met de bedrijven.

Vervolgens evalueren we dit traject. We willen zicht krijgen op wat er bij de bedrijven is veranderd. Dat leidt tot een beslissing over de status van de farmabedrijven. Daarbij zijn er drie mogelijkheden:

1. We vinden dat het bedrijf voldoende voortgang heeft geboekt en eindigen het engagement.
2. De voortgang is onvoldoende; we eindigen het engagement en verwijderen het bedrijf uit het ASN Beleggingsuniversum.
3. De voortgang is onvoldoende en we zetten het engagement voort.

Klimaat: CO₂-neutraal

De uitstoot van broeikasgassen, vooral CO₂ (koolstofdioxide), veroorzaakt de huidige snelle opwarming van de aarde. Deze klimaatverandering heeft een negatieve invloed op de natuur en het welzijn van mensen. Om de opwarming af te remmen moet de wereld uiterlijk in 2030 een omslag in de uitstoot bereiken. Daarna moet er zo snel mogelijk, maar zeker rond 2050, een netto CO₂-neutrale situatie zijn ontstaan. Dat wil zeggen dat er geen extra CO₂ meer in de atmosfeer komt. Dat was de conclusie van *The Emissions Gap Report 2015* van het United Nations Environment Programme (UNEP).

Langetermijndoel: CO₂-neutraal in 2030

Financiële instellingen kunnen de netto CO₂-neutrale situatie bevorderen door invloed uit te oefenen op de CO₂-afdruk van ondernemingen en projecten waarin ze investeren. Die invloed oefenen ze uit via hun investeringsbeslissingen en door met ondernemingen in gesprek te gaan over hun CO₂-uitstoot. Wij hebben die verantwoordelijkheid vastgelegd in ons langetermijndoel voor klimaat:

Alle financieringen en beleggingen van ASN Bank zijn in 2030 volledig netto klimaatneutraal.

Van klimaatneutraal naar klimaatpositief

De urgentie om binnen veilige grenzen van klimaatverandering te blijven is onverminderd groot. Daarom hebben we begin 2018 besloten de doelstelling bij te stellen van klimaatneutraal naar klimaatpositief.

Dat betekent dat het totaal van alle financieringen en beleggingen van ASN Bank in 2030 een positief effect op het klimaat zal hebben. Anders gezegd: via onze beleggingen en financieringen vermijden we dan meer CO₂-uitstoot dan we uitstoten. Van alle uitzettingen op de bankbalans berekenen we de uitstoot of vermeden uitstoot. Die zetten we in de CO₂-winst-en-verliesrekening. Daarbij rekenen we de uitstoot van de verschillende broeikasgassen op basis van internationale standaarden om in CO₂-equivalenten. Als de CO₂-winst (de vermeden uitstoot) groter is dan het CO₂-verlies (de uitstoot), hebben we een klimaatpositieve balans.

Met deze aanscherping van ons klimaatdoel willen we opnieuw het voortouw nemen en een signaal afgeven.

Reikwijdte langetermijndoel

ASN Bank is nog steeds de enige bank ter wereld met een balansbrede klimaatdoelstelling. We hebben daarom een belangrijke voorbeeldfunctie: met ons klimaatdoel willen we andere, grotere financiële instellingen stimuleren ons voorbeeld te volgen. Als eerste heeft onze moederorganisatie, de Volksbank, in 2016 onze klimaatneutraaldoelstelling overgenomen.

Toen we de doelstelling opstelden, viel het beheer van de ASN Beleggingsfondsen onder ASN Bank. Inmiddels valt het beheer organisatorisch onder de Volksbank (onder aansturing van de directie van ASN Bank). Daarom berekenen wij de CO₂-uitstoot van ASN Bank en ASN Beleggingsfondsen apart, maar nemen beide cijfers in aanmerking om te bepalen in hoeverre wij de doelstelling hebben behaald.

Strategie klimaat

De vermindering van de CO₂-uitstoot van de bancaire activiteiten van ASN Bank komt tot stand door de volgende keuzes:

- Als het gaat om de energiesector: alleen financiering van energiewinning uit hernieuwbare energiebronnen, zoals wind- en zonne-energie.
- Financiering van energiebesparing, energiezuinige gebouwen en energie-efficiëntie.
- We willen niet beleggen in de winning, productie en raffinage van fossiele grondstoffen en het gebruik hiervan door ondernemingen om energie op te wekken.
- We beleggen bij voorkeur in ondernemingen die energie besparen.

Ontwikkeling klimaatdoelstelling

Gerealiseerd deel van de klimaatdoelstelling in %

Winst en verlies in kiloton CO ₂ -equivalenten		ASN Bank	Overig vermogen onder beheer	Totaal
2016	Winst	293	128	421
	Verlies	400	211	611
	Gerealiseerd	73,1%*	60,60%	68,80%
2017	Winst	356	173	529
	Verlies	373	298	670
	Gerealiseerd	95,40%	58,30%	78,90%

* De klimaatneutraliteit van ASN Bank over 2016 is bijgesteld van 77,6% naar 73,1%. De oorzaak was dat we een gefinancierd fonds in lijn hebben gebracht met onze CO₂-methodiek. Als gevolg hiervan is de totale klimaatneutraliteit van ASN Bank en het overige vermogen onder beheer bijgesteld van 71,7% naar 68,8%.

De klimaatneutraliteit van ASN Bank is in 2017 toegenomen met 22,3%-punt, van 73,1% tot 95,4% over de balans. We behaalden CO₂-winst doordat we flink meer duurzame-energieprojecten financierden, waardoor we 43 kiloton meer CO₂-uitstoot vermeden dan ultimo 2016. Ook belegden we meer in green bonds, wat leidde tot vermindering van 16 kiloton extra CO₂-uitstoot.

Aan de CO₂-verlieszijde verminderde de CO₂-uitstoot met 27 kiloton. Dit werd vooral veroorzaakt doordat een deel van de onderhandse leningen werd afgelost; dat leidde tot 12 kiloton minder CO₂-uitstoot. Bovendien nam de CO₂-uitstoot van de hypotheekportefeuille af met 9 kiloton. Daarnaast zetten we minder geld uit in staatsleningen.

De cijfers van het overig vermogen onder beheer zijn beïnvloed doordat het belegde vermogen van de voormalige SNS-fondsen is overgegaan naar de ASN Duurzame Mixfondsen. Dit betekende een grote toename van het belegde vermogen. Als gevolg hiervan rekenen we onszelf meer uitstoot toe. Deze toename is enigszins gecompenseerd doordat het ASN Groenprojectenfonds en Energiefonds Overijssel meer uitstoot vermeden dan in 2016. Meer informatie over de CO₂-uitstoot van de ASN Beleggingsfondsen staat in het jaarverslag van ASN Beleggingsfondsen N.V.

Klimaatneutrale balans

Klimaat: voortrekkersrol

De impact van ASN Bank op het klimaat is beperkt. Daarom is het een belangrijk onderdeel van onze klimaatstrategie dat we andere financiële instellingen – met een omvangrijker balans – stimuleren ons voorbeeld te volgen. Zo vergroten we onze invloed op de noodzakelijke veranderingen.

Platform Carbon Accounting Financials (PCAF)

Financiële instellingen kunnen invloed uitoefenen op de CO₂-afdruk van ondernemingen. Dat doen ze door de CO₂-afdruk van ondernemingen mee te wegen bij hun investeringsbeslissingen. En door in dialoog te gaan over de CO₂-afdruk van ondernemingen waarin ze beleggen of die ze financieren.

Dat gegeven vormt de basis van het Platform Carbon Accounting Financials (PCAF), waartoe wij in 2015 het initiatief namen. PCAF is een van de eerste initiatieven waarin financiële instellingen samenwerken aan vermindering van de CO₂-uitstoot. De leden zijn de banken ABN AMRO, ASN Bank, Triodos Bank en de Volksbank, pensioenfondsen PMT en PME, vermogensbeheerders ACTIAM, Achmea Investment Management, APG, MN en PGGM en ontwikkelingsbank FMO. Tijdens de klimaatconferentie van Parijs beloofden zij in de Dutch Carbon Pledge zich samen in te zetten voor het klimaat. In 2017 sloot verzekeraar Achmea Investment Management zich aan bij PCAF.

Eindrapport PCAF: uniforme, transparante methodiek

Het plan van de PCAF-leden was in twee jaar tijd een uniforme, transparante methodiek te ontwikkelen waarmee financiële instellingen CO₂-doelen kunnen stellen en meten. Volgens planning verscheen begin december het eindrapport met de methodiek: *Paving the way towards a harmonised carbon accounting approach for the financial sector*. De algemeen directeur van ASN Bank, Arie Koornneef, overhandigde het rapport op 12 december 2017 aan Marcel Beukeboom. Hij was de Nederlandse klimaatgezant tijdens de de One Planet Summit die de Franse president Macron had georganiseerd in Parijs.

Het rapport bevat methodieken om de CO₂-impact te meten van beursgenoteerde aandelen, projectfinancieringen, staatsobligaties, hypotheek, bedrijfsfinancieringen en onroerend goed. Het rapport is openbaar. Daarmee willen de leden van PCAF andere financiële instellingen stimuleren om er ook mee aan de slag te gaan.

Het standpunt van PCAF is dat meting van en rapportage over de CO₂-voetafdruk van leningen en beleggingen een middel is om het uiteindelijke doel te bereiken: vermindering van negatieve CO₂-impact, in overeenstemming met het Klimaatverdrag van Parijs.

Toekomst PCAF

PCAF gaat in ieder geval twee jaar verder als werkgroep van het Platform voor Duurzame Financiering onder voorzitterschap van De Nederlandsche Bank (DNB). De leden gaan *best practices* delen, dilemma's bespreken, en samenwerken om de methodieken te verbeteren. Bovendien gaan zij de ontwikkelde methodiek internationaal uitdragen.

Klimaatdoel uitdragen

In 2017 namen we als belangenbehartiger deel aan nationale en internationale fora, zoals het CDP (voorheen Carbon Disclosure Project) en het United Nations Environment Programme Finance Initiative (UNEP FI).

De markt voor *green bonds* groeit snel. Deze groene obligaties zijn een goede investeringsmogelijkheid voor ASN Bank, mits ze aan onze criteria voldoen. Daarom hebben we voor de aanbieders van *green bonds* presentaties gehouden over onze methodiek om CO₂-impact te meten.

We presenteerden ons klimaatdoel aan De Nederlandsche Bank (DNB), die in oktober 2017 een rapport publiceerde over de klimaatrisico's voor de Nederlandse financiële sector.

ASN Bank is voorzitter van de Werkgroep Klimaat van het Platform Duurzaamheid van de Nederlandse Vereniging van Banken. Deze werkgroep werkt aan het jaarlijkse Klimaatstatement Banken, waarin twaalf banken beloven onder meer transparant te worden over de gevolgen van hun leningen en investeringen voor het klimaat.

We schreven diverse blogs over klimaat, bijvoorbeeld *Wat er vaak misgaat bij '100 procent klimaatneutraal'* op de website duurzaambedrijfsleven.nl. En op onze eigen website: *Gaat kabinet Rutte III ASN Bank achterna?* waarin we pleiten voor een omwenteling op klimaatgebied in Nederland.

Handelingsperspectief voor klanten

Onze klanten vragen om handelingsperspectief op het gebied van klimaat. Daaraan geven we graag gehoor, in 2017 op onder meer de volgende manieren.

ZonnepanelenDelen

We wezen onze klanten op de mogelijkheid te investeren in zonnepanelen via ZonnepanelenDelen. Dit initiatief haalde binnen drie dagen 500.000 euro op, voldoende om 8.911 extra zonnepanelen in Amsterdam te financieren. De panelen komen op het dak van Nissanfabriek in de Amsterdamse haven, dat daarmee het grootste zonnedak van Noord-Holland wordt. Doordat het een collectief zonnedak is, kunnen consumenten die zelf geen (geschikt) dak hebben voor zonnepanelen, ook profiteren van zonne-energie. Het ASN Groenprojectenfonds en het duurzaamheidsfonds van de gemeente Amsterdam verstrekten samen ook een financiering voor dit zonnedak. De zonnepanelen zullen naar verwachting 2,7 miljoen kilowattuur per jaar zonnestroom opwekken. Dat staat ongeveer gelijk aan het verbruik van negenhonderd huishoudens.

Kies voor Klimaat

In de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2017 deden we mee aan de campagne *Kies voor Klimaat* van Urgenda. CEO's van grote, Nederlandse bedrijven spraken zich uit voor klimaatactie. Doel van de campagne is de urgentie van klimaatverandering en de gevolgen daarvan te benadrukken met het oog op de verkiezingen. De campagne riep politici op klimaat en energie hoog op de agenda te zetten.

Acties en tips in Goedgeld

In ons klantenmagazine Goedgeld besteedden we regelmatig aandacht aan het klimaat en energiezuinigheid. In de maarteditie vestigden we de aandacht op slimwoner.nl en op wat klanten zelf kunnen doen om het energieverbruik van hun woning te verminderen. Bij een interview met Urgenda-voorzitter Marjan Minnesma in de november-editie publiceerden we tips van Urgenda voor mensen die hun klimaatafdruk willen verminderen.

Eind 2017 organiseerde Natuur & Milieu weer de Warme Huizendagen op slimwoner.nl. Eigenwoningbezitters kregen korting op isolatie en andere energiebesparende maatregelen. Bijna duizend ASN-klanten vroegen een offerte voor verduurzaming van hun woning aan. De actie werd ondersteund door een artikel in Goedgeld over isolatie en energiebesparing.

Biodiversiteit: positief effect

Biodiversiteit is '... de variatie van levende organismen van elke afkomst, inclusief onder meer ecosystemen op land, in de zee en in andere wateren, en de ecologische complexen waarvan zij deel uitmaken. Dit houdt in: diversiteit van soorten, tussen soorten, en van ecosystemen.' Dit is de definitie van de Convention on Biological Diversity (CBD). Nederland heeft, samen met 186 andere landen, in 1992 dit verdrag in Rio de Janeiro ondertekend.

Langetermijndoel biodiversiteit

ASN Bank sluit zich aan bij de visie van de CBD: 'In 2050 is de biodiversiteit hersteld en in balans en wordt zij met wijsheid gebruikt. Zo houdt zij een gezonde, leefbare planeet in stand en levert voordelen die voor iedereen essentieel zijn.' Omdat we onze verantwoordelijkheid hiervoor willen nemen, hebben we – als eerste bank ter wereld – een langetermijndoel voor biodiversiteit vastgesteld. We vatten dit doel in het kort samen als 'no net loss', anders gezegd:

Alle financieringen en beleggingen van ASN Bank en ASN Beleggingsfondsen hebben in 2030 positief effect op biodiversiteit.

We willen een positieve bijdrage leveren aan de natuur en haar soortenrijkdom. Dat gaan we doen door onze negatieve impact op de biodiversiteit te verkleinen en de positieve impact te vergroten. Met als uiteindelijk doel: bijdragen aan stabiele, robuuste ecosystemen.

Het belang van biodiversiteit

De natuur levert veel zaken die voor ons leven essentieel zijn. Zij worden ecosysteemdiensten genoemd. Belangrijke ecosysteemdiensten zijn schoon water, voeding, leefomgeving, brandstof, bouwmaterialen, medicijnen, zuurstof, voedingsstoffen, waterzuivering, bescherming tegen erosie, zon en schadelijke straling, bestuiving van gewassen en recreatie.

Wereldwijd is er sprake van een enorm verlies aan biodiversiteit. Jaarlijks verdwijnen er tweehonderd tot tweeduizend soorten, voornamelijk door toedoen van de mens. De belangrijkste oorzaak is landbouw, op afstand gevolgd door klimaatverandering, ontbossing, fragmentatie van ecosystemen, infrastructuur, waterverontreiniging en verzuring van oceanen en koraalriffen. Als een soort uitsterft, kan dat een kettingreactie tot gevolg hebben waardoor het ecosysteem waar de soort deel van uitmaakte, niet goed meer functioneert. Het kan dan niet langer ecosysteemdiensten leveren die voor ons essentieel zijn.

Circulair ondernemen

Ondernemingen die zich inzetten voor biodiversiteit, kiezen voor circulair ondernemen. Dat is ook de insteek van de Duurzame Ontwikkelingsdoelen (Sustainable Development Goals of SDG's). Een bedrijf dat circulair gaat werken levert vergelijkbare producten of diensten, maar met een veel geringere druk op ecosystemen. ASN Bank, 170 mensen in een kantoor, heeft nauwelijks een ecologische voetafdruk. Maar het spaar- en beleggingsgeld van onze klanten zit in ondernemingen, landen en projecten die de biodiversiteit wel belasten. Om circulair te ondernemen moeten we de ecologische voetafdruk van onze balans reduceren.

Strategie

We willen een positief effect hebben op biodiversiteit met behulp van de volgende strategieën:

- We ontwikkelen een methodiek om onze ecologische voetafdruk te berekenen en de voortgang te monitoren. Ook verbeteren we de kwaliteit van de data over onze ecologische voetafdruk. Door onze inspanningen te publiceren, dragen we eraan bij dat financiële instellingen meer inzicht krijgen in hun impact op de biodiversiteit, en zich daar meer van bewust worden. Bovendien dragen we onze methodiek en ervaringen nationaal en internationaal uit. Daardoor willen we andere financiële instellingen inspireren om hun biodiversiteitsverlies te verminderen.
- We streven ernaar het biodiversiteitsverlies waarvoor onze financieringen en beleggingen verantwoordelijk zijn, te verminderen. Als eerste stap identificeren we welke financieringen en beleggingen de grootste impact hebben, zoals enkele voedings- en papierbedrijven waarin onze aandelenfondsen beleggen. We kunnen daarvoor bijvoorbeeld samenwerken met ondernemingen die koploper zijn in het verminderen van hun ecologische voetafdruk.

- We verkennen de manieren waarop we de biodiversiteitswinst kunnen vergroten. Bijvoorbeeld door geld te steken in natuurontwikkeling (het ASN Bos in het Bentwoud), duurzame energie en circulaire economie, en door samen te werken met natuurorganisaties en waterbedrijven.

Samenwerking is de sleutel

Dit alles doen we niet alleen. Dit is zo'n nieuwe activiteit voor een bank dat we hulp van experts nodig hebben. Daarom werken we samen met veel verschillende partijen. We delen onze kennis en we willen op onze beurt van anderen leren. Want de gezamenlijke inzet van veel mensen en organisaties wereldwijd is nodig om de biodiversiteit te beschermen en daardoor de planeet leefbaar te houden voor de volgende generaties. Het lijkt nu misschien onmogelijk dat doel te behalen. Maar het is juist daarom hard nodig dat we ons er samen voor inzetten.

Activiteiten in 2017

De methodiek om biodiversiteitswinst en -verlies te berekenen, is volop in ontwikkeling. Het is veel lastiger materie dan de methodiek voor klimaat. Daarvoor bestaan niet alleen een duidelijke meeteenheid (CO₂-equivalenten) en uitgebreide data, ook is er een veel breder besef van de urgentie van het klimaatprobleem. De klimaatmethodiek heeft hierdoor een voorsprong op de methodiek om biodiversiteit te meten.

Door als eerste bank een doelstelling voor biodiversiteit te formuleren, pakken we het probleem op drie manieren aan. We vergroten de bekendheid met het probleem. We stimuleren de ontwikkeling van databases over ecologische impact. En we zetten de eerste stappen in de ontwikkeling van een methodiek om biodiversiteitsimpact te meten.

We werkten in 2017 voortvarend aan de verdere ontwikkeling van de methodiek, in samenwerking met PRé Consultants en CREM, bureau voor duurzame ontwikkeling. Dat resulteerde in een nieuwe meting van onze ecologische voetafdruk op basis van een verder verbeterde methodiek.

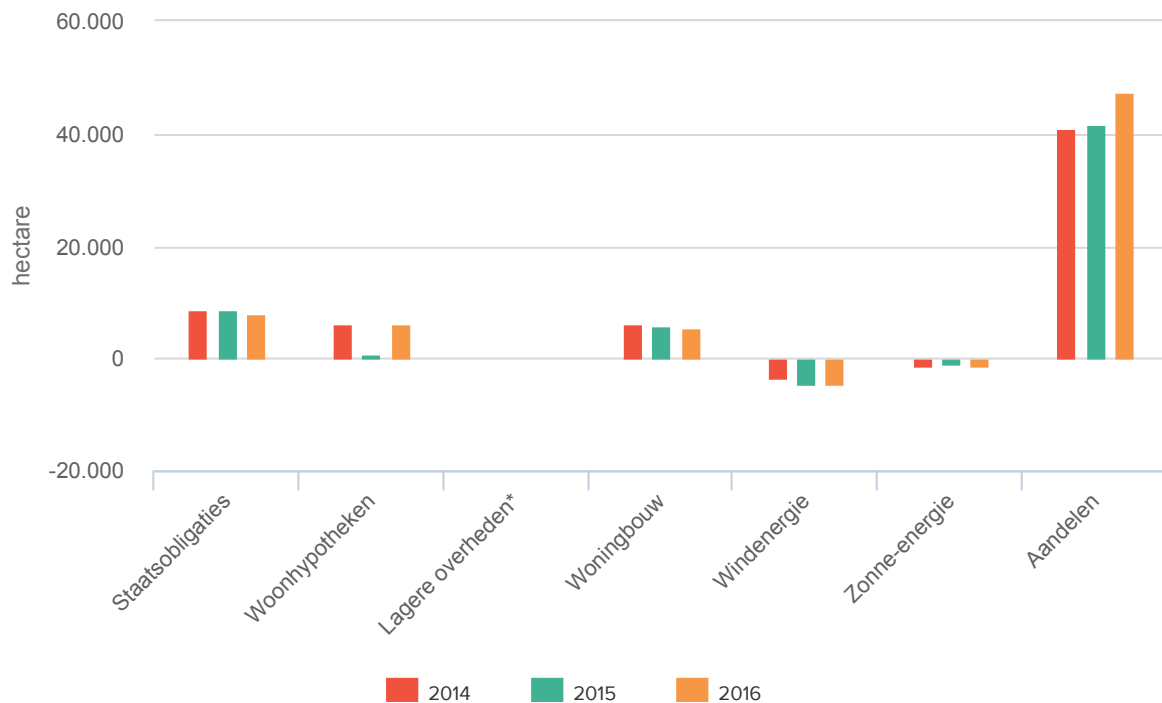
Vorderingen

Over de jaren 2014, 2015 en 2016 zijn er nieuwe berekeningen gemaakt. Daarbij is er voor elke vermogenscategorie berekend wat de impact op biodiversiteit is. Deze impact is uitgedrukt in het aantal hectares waar alle biodiversiteit is verdwenen (negatieve impact) of volledig is hersteld (positieve impact). De investeringen in windmolenparken en zonne-energie hebben een positieve impact op biodiversiteit. Alle andere vermogenscategorieën hebben nog een negatieve impact.

We werken de komende jaren op twee manieren aan ons doel 'positief effect op biodiversiteit': we gaan de negatieve impact zoveel mogelijk verlagen en de positieve impact zoveel mogelijk vergroten. Dat laatste is mogelijk door bijvoorbeeld bossen, natuurherstel en duurzame energie te financieren, evenals circulaire activiteiten die het gebruik van grondstoffen en land verminderen.

De grafiek toont de metingen van de verschillende vermogenscategorieën over de afgelopen jaren. In 2018 gaan we de methodiek die we hiervoor gebruikten, beoordelen en onderzoeken hoe we deze kunnen verbeteren.

Biodiversiteit impact in ha

* Deze waarden zijn zo klein dat ze niet zichtbaar zijn in de grafiek.

We konden twee belangrijke conclusies trekken op basis van de meting:

- De aandelenbeleggingen van de ASN-fondsen hebben een grotere ecologische voetafdruk dan andere vormen van beleggen en financieren. Hierbij speelde onder meer mee dat er begin 2017 relatief veel geld in de fondsen stroomde. Dit kwam doordat de huisfondsen van de andere de Volksbank-merken zijn omgezet in de ASN Duurzame Mixfondsen. Dit had een negatief effect op onze ecologische voetafdruk.
- De projectfinancieringen in duurzame energie en de klimaatobligaties op de bankbalans zijn ook goed voor de biodiversiteit. De natuur rond windmolens – ook in zee – en zonneparken wordt met rust gelaten, wat de biodiversiteit bevordert.

Toekomst

Hoewel we in internationaal verband hard werken aan zaken als een meeteenheid voor de impact op biodiversiteit, is er nog veel onduidelijkheid. We kunnen ook nog niet zeggen hoe we het langetermijndoel gaan halen. Maar we zijn vastbesloten dat we het gaan halen.

Biodiversiteit: het doel uitdragen

Het proces om tot ons langetermijndoel voor biodiversiteit te komen, blijkt even belangrijk te zijn als het formuleren en uitwerken van het doel zelf. Het is een proces van samenwerking, discussie en inspiratie. Een voorbeeld zijn onze inspanningen om goede informatie te krijgen over onze ecologische voetafdruk: we delen onze inzichten daarover met collega-banken en vergroten zo hun inzicht in hun eigen afdruk. En we proberen hen te doordringen van de noodzaak en de mogelijkheden er iets aan te doen.

Platform Biodiversity Accounting Financials (PBAF)

Begin 2017 startten we, samen met ACTIAM, het Platform Biodiversity Accounting Financials (PBAF). PBAF heeft twee doelen. Ten eerste inzicht te krijgen in het biodiversiteitsverlies waarvoor financiële instellingen verantwoordelijk zijn. En ten tweede methodieken te inventariseren om biodiversiteit te meten. Daaraan werken deskundigen en koplopers uit de financiële sector samen. De deelnemende financiële instellingen bepalen de agenda; de experts zorgen voor de inhoudelijke ondersteuning. Er hebben twee sessies met de deelnemers plaatsgevonden. PBAF wordt in 2018 voortgezet.

Community of Practice EU

Twaalf financiële instellingen werkten in 2015 en 2016 samen in de Community of Practice Financial Institutions and Natural Capital (CoP FiNC). Deze is mede door ASN Bank opgericht. De deelnemers deelden hun ervaringen en inzichten over de rol van biodiversiteit in hun beleggings- en financieringsbeleid. Deze CoP FiNC is met succes afgerond. In navolging hiervan startte in 2017 de CoP FiNC op Europees niveau.

Doel van de Europese CoP FiNC is ook: proberen om te komen tot een definitie van biodiversiteitsverlies, ervaringen en methodieken delen en elkaar helpen om doelen voor biodiversiteit te stellen. Deelnemers zijn financiële instellingen uit de hele Europese Unie en consultants op biodiversiteitsgebied. Daarnaast doen partijen mee die innovatieve financiële producten op het gebied van klimaat en biodiversiteit op de markt brengen. Dat kunnen beleggingsfondsen zijn, maar ook partijen die het mogelijk maken dat banken in natuur investeren. Zij ontwikkelen daartoe manieren om te verdienen aan natuur door onder meer herstel van natuurgebieden, ecotoerisme en de verkoop van FSC-gecertificeerd hout.

In 2017 kwamen onder meer de volgende vragen aan de orde:

- Wat is de definitie van biodiversiteitsverlies?
- Wat is de eenheid waarin dat verlies wordt uitgedrukt? Mogelijke eenheden zijn bijvoorbeeld de soortendichtheid of het aantal verdwenen soorten per vierkante meter.
- Hoe meet je de gekozen eenheid? Er is veel onderzoek naar biodiversiteit gedaan en er zijn veel data, maar daarop kunnen financiële instellingen niet sturen.
- Hoe kunnen financiële instellingen biodiversiteitsverlies compenseren? Anders gezegd: hoe zorgen ze ervoor dat de biodiversiteit bij nieuwe en bestaande projecten die ze financieren, toeneemt? Voorbeelden zijn vleermuis- en vogelnestkasten in woonhuizen, en gebruik van verantwoorde materialen zoals FSC-gecertificeerd hout.

In het EU Business @ Biodiversity Platform wordt gewerkt aan antwoorden op deze vragen.

EU Business @ Biodiversity Platform

We namen actief deel aan de Community of Practice van het EU Business @ Biodiversity Platform, dat circa vijftien leden telt. De deelnemers van dit platform bespreken de verbinding tussen zakelijke activiteiten en biodiversiteit op het niveau van de Europese Unie. Het is opgezet door de Europese Commissie.

Week van de Biodiversiteit

Van 12 tot en met 18 juni 2017 organiseerden we de *Week van de Biodiversiteit*. In deze week stond het belang van biodiversiteit centraal in onze uitingen, vooral op social media. Zo gaven we meer bekendheid aan ons langetermijndoel.

In deze week maakten we ook onze samenwerking met Natuur & Milieu en Stichting De Noordzee bekend. Samen willen we het zeeleven in windparken op de Noordzee een stevige stimulans geven. Binnen windparken op zee mag niet gevist worden met sleepnetten, waardoor een beschermd gebied ontstaat. In dit gebied worden kunstriffen geplaatst. Deze bieden een schuilplaats aan vissen als kabeljauw en zeebaars, en vormen een aanhechtingsplaats voor schelpdieren, anemonen en koudwaterkoralen. Natuur & Milieu en Stichting De Noordzee gaan de ontwikkeling van zeeleven in het beschermde gebied onderzoeken. Met de uitkomsten kunnen ze aanbevelingen doen voor natuurontwikkeling in andere windparken.

Hefboom voor duurzame vooruitgang

In de duurzaamheidsstrategie van ASN Bank is de ‘aanjaagrol’ belangrijk. We willen duurzame vooruitgang stimuleren door publiekelijk en in samenwerking met anderen aan onze duurzaamheidsdoelen te werken. Daarmee stellen we ons kwetsbaar op. We nemen risico's. We melden niet alleen onze successen, maar ook vraagstukken waar we mee worstelen, zoals de methodiek om onze ecologische voetafdruk te meten. Het is natuurlijk belangrijk dat ons duurzaamheidsbeleid leidt tot een steeds duurzamere balans. Maar het gaat ons om meer dan de vermelding van duurzame uitzettingen op onze balans: centraal staat het proces waarmee we die balans duurzamer maken.

Uitgangspunten hefboomstrategie

Door het proces van verduurzaming centraal te stellen, gebruiken we onszelf als hefboom om een grotere beweging in de financiële wereld in gang te zetten. We willen zo andere partijen – vooral andere financiële instellingen – stimuleren en inspireren.

Deze hefboomstrategie heeft de volgende uitgangspunten:

- We werken bottom-up, vanuit concrete vraagstellingen in de vorm van langetermijndoelen.
- Zoveel mogelijk betrekken we andere financiële instellingen en externe stakeholders bij de ontwikkeling en uitwerking van de methodieken om onze langetermijndoelen te behalen. Daarmee willen we hen uitdagen en stimuleren hetzelfde te doen.
- Om de onafhankelijkheid van de methodieken te waarborgen, werken we samen met externe experts.
- We stellen onze methodieken, metingen en de uitkomsten daarvan aan iedereen ter beschikking (*open source*).

Lidmaatschappen en verklaringen

Hierna vindt u een overzicht van lidmaatschappen en van steunbetuigingen en verklaringen die ASN Bank heeft getekend, met het jaartal van ondertekening. De samenwerkingsverbanden op het gebied van de langetermijndoelen voor mensenrechten, klimaat en biodiversiteit staan op de betreffende pagina.

CoP FiNC (2014)

ASN Bank nam het initiatief tot de Community of Practice Financial Institutions and Natural Capital (CoP FiNC). In deze CoP delen financiële instellingen hun praktijkervaring en bespreken hoe de financiële sector kan bijdragen aan het behoud en de verbetering van biodiversiteit.

Dutch Green Building Council (2015)

ASN Bank is participant van het Dutch Green Building Council (DGBC). Dit is een onafhankelijke non-profit-netwerkorganisatie die zich inzet om de gebouwde omgeving te verduurzamen. Hiermee wil DGBC een belangrijke rol spelen in de transitie naar een circulaire economie waarin het prettig en gezond wonen, werken en leven is. In 2016 is Jort Bakker, hoofd Duurzame Financieringen van ASN Bank, toegetreden tot het bestuur van DGBC.

Global Compact (2007)

Het Global Compact is een initiatief van de Verenigde Naties om ondernemingen te stimuleren tien principes op het gebied van mensenrechten, arbeid, milieu en corruptie in hun beleid op te nemen en uit te laten voeren.

Algemeen directeur Arie Koornneef: ‘ASN Bank heeft in 2007 het Global Compact ondertekend als uitdrukking van haar decennialange en voortdurende betrokkenheid bij de tien doelstellingen van dit internationale VN-initiatief. Die betrokkenheid is nog onverminderd aanwezig. Dit verslag laat zien hoe we daar in 2017 invulling aan hebben gegeven.’

IMVO-convenant Banken (2016)

De banken in Nederland hebben de Nederlandse Vereniging van Banken gevraagd om voor de bankensector een IMVO-convenant (IMVO staat voor internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen) tot stand te brengen. Wij zijn daar een groot voorstander van. Juist de financiële sector oefent immers via zijn financieringen en beleggingen grote invloed uit op de verduurzaming van de samenleving, ook internationaal. Op 28 oktober 2016 ondertekenden we het convenant, tegelijk met de Nederlandse Vereniging van Banken, andere financiële instellingen, de overheid, vakbonden en non-gouvernementele organisaties.

IMVO-convenant Duurzame Kleding en Textiel (2016)

Als eerste bank zette ASN Bank op 6 oktober 2016 haar handtekening onder een steunbetuiging aan het Convenant Duurzame Kleding en Textiel. Het convenant bundelt de krachten van partijen in de kledingindustrie om samen te werken aan verduurzaming van de internationale keten van kleding- en textielproductie.

Nederlandse Vereniging van Duurzame Energie (2015)

ASN Bank maakt deel uit van de deelnemersraad van de Nederlandse Vereniging van Duurzame Energie. Deze stimuleert de toepassing van duurzame energie en behartigt de belangen van veel bedrijven die actief zijn in de sector duurzame energie.

NVB-Platform Duurzaamheid (2014)

We zijn aangesloten bij het Platform Duurzaamheid van de Nederlandse Vereniging van Banken (NVB). De tien aangesloten banken werken onder meer aan oplossingen voor het klimaatvraagstuk en aan de bescherming van mensenrechten in internationale handelsketens.

Platform Biodiversity Accounting Financials (2017)

Begin 2017 startten we, samen met ACTIAM, het Platform Biodiversity Accounting Financials (PBAF). PBAF heeft twee doelen. Ten eerste inzicht te krijgen in het biodiversiteitsverlies waarvoor financiële instellingen verantwoordelijk zijn. En ten tweede methodieken te inventariseren om biodiversiteit te meten. Daaraan werken deskundigen en koplopers uit de financiële sector samen. De deelnemende financiële instellingen bepalen de agenda; de experts zorgen voor de inhoudelijke ondersteuning. Er hebben twee sessies met de deelnemers plaatsgevonden. PBAF wordt in 2018 voortgezet.

Platform Carbon Accounting Financials (PCAF) (2015)

De twaalf Nederlandse financiële instellingen die zijn verenigd in het Platform Carbon Accounting Financials (PCAF), stelden de Dutch Carbon Pledge op. Dat deden zij in de aanloop naar de klimaattop in Parijs. In dit document riepen zij de onderhandelaars op om rekening te houden met de rol die beleggers en financiële instellingen kunnen spelen bij de realisatie van klimaatdoelstellingen.

ASN Bank is initiatiefnemer en voorzitter van dit platform. De leden van PCAF willen een gezamenlijke methodiek ontwikkelen om de klimaatimpact van hun financieringen en beleggingen te meten. In 2017 is het eindrapport hierover gepubliceerd. Piet Sprengers van ASN Bank, voorzitter van PCAF: 'We hebben in twee jaar hard werken een mooi resultaat bereikt dankzij de unieke samenwerking van twaalf financials. Het is nu zaak op dit resultaat voort te bouwen en echt met de methodiek aan de slag te gaan. Daarom zetten we PCAF nog twee jaar voort, zodat we elkaar blijven stimuleren en inspireren. Uiteindelijk gaat het erom dat we onze invloed als financier en belegger gebruiken om eraan bij te dragen dat de temperatuurstijging binnen veilige marges blijft.'

Platform Energie Efficiënte Financials (2016)

Op 13 april 2017 is het platform PEEF officieel van start gegaan tijdens het Green BuildInvest Initiative bij Building Holland in de RAI in Amsterdam. MVO Nederland en ASN Bank hadden hiertoe het voortouw genomen tijdens Springtij Forum in 2016. Het platform is daarna ondergebracht bij het Nederlands Investerings Agentschap, NIA. Leden van PEEF werken samen aan concepten om de overgang naar aardgasvrij verwarmen mogelijk te maken. Dit vereist een wijkgerichte aanpak. Tijdens Springtij Forum 2017 heeft de Volksbank actief bijgedragen aan een sessie met PEEF leden om de wijkgerichte aanpak van verduurzamen van huizen mogelijk te maken.

Overige lidmaatschappen en verklaringen

- Cancun Business and Biodiversity Pledge (2016)
- Carbon Disclosure Project 2007
- De Groene Zaak (2012)
Per 1 januari 2018 is de Groene Zaak samengegaan met MVO Nederland.
- Environment Programme Finance Initiative van de VN (UNEP FI)
- Equator Principles (2010)
- IMVO-werkgroep van de Nederlandse Vereniging van Banken
- Klimaatcoalitie (2015)
- Montréal Pledge (2015)
- MVO Nederland (2012)
- Natural Capital Finance Alliance (2012)
- Paris Pledge (2015)
- SDGI Agenda (2016)
- Statement by Financial Institutions on Energy Efficiency (2015)
- Statement Conflict Minerals EU (2015)

- Steun aan wetsvoorstel Zorgplicht Kinderarbeid (2017)

Duurzame impact spaargeld

We zetten het geld dat klanten ons toevertrouwen zo uit dat het bijdraagt aan duurzame vooruitgang. We financieren zaken die passen in een leefbare wereld, nu en in de toekomst. Zoals duurzame energie, wonen, zorg en bedrijven en landen die mens en natuur respecteren. Wij investeren niet in wapenindustrie, kinderarbeid, kernenergie, kolen, olie en gas.

Op basis van onze duurzaamheidscriteria en financiële criteria selecteren we onder meer obligaties en onderhandse leningen aan overheden (landen, provincies en gemeenten), woningfinancieringen, waterschappen, zorginstellingen, woningcorporaties, onderwijs, cultuur en recreatie, en duurzame energie. Deze diversificatie leidt tot een goede balans tussen verschillende sectoren met het oog op een verantwoorde spreiding van de risico's.

Ontwikkeling vermogen onder beheer

Het totale vermogen onder beheer bij ASN Bank nam toe met 334 miljoen euro.

Beheerd vermogen

Uitzettingen

De uitzettingen van ASN Bank zijn onder te verdelen in de volgende twee categorieën:

- Vorderingen op klanten. Hieronder vallen zakelijke kredieten (financieringen) en onderhandse leningen. Ook de post *financiële instellingen* valt hieronder; deze omvat een onderhandse lening aan Woonhuishypotheken B.V. voor de financiering van woninghypotheken.
- Beleggingen. Hieronder vallen de beleggingen in voornamelijk staatsobligaties en in groene en sociale obligaties.

De uitzettingen namen met 411 miljoen euro af van 11.029 miljoen euro tot 10.618 miljoen euro.

<i>(In miljoenen euro's)</i>	31-12-2017	31-12-2016
Vordering op klanten	6.153	6.173
Beleggingen	4.473	4.856
Totaal uitzettingen	10.626	11.029

Vorderingen op klanten

<i>Verdeling volgens financieringsobject (in miljoenen euro's)</i>	2017	2016
Woningfinancieringen	4.504	4.529
Lagere overheden	273	344
Duurzame energie	411	293
Gezondheids- en welzijnszorg	266	279
Woningbouw	397	411
Waterwinning en -beheer	223	259
Ontwikkelingssamenwerking	42	24
Natuur & Landbouw	23	3
Onderwijs, cultuur en recreatie	4	5
Diversen	10	26
Totaal vorderingen op klanten	6.153	6.173

Zakelijke kredieten bestaan voornamelijk uit projectfinancieringen van ten minste 1 miljoen euro. Daarbij concentreren we ons op de volgende sectoren:

- Duurzame energie (windenergie, zonne-energie, decentrale energievoorzieningen);
- (Sociale) woningbouw;
- Maatschappelijk vastgoed;
- Zorg en welzijn.

ASN Bank verstrekt zakelijke kredieten aan duurzame projecten zonder groenverklaring. In 2017 betaalden we 277 miljoen euro aan kredieten uit. Al met al stegen de uitzettingen in zakelijke kredieten met 174 miljoen euro tot 550 miljoen euro. Daarnaast hebben we ons gecommitteerd aan financieringen van ruim 33 miljoen euro.

Via onderhandse leningen financieren we bedrijven en instellingen in onder meer de categorieën waterbeheer, woningcorporaties en lagere overheden. In totaal werd er 161 miljoen euro afgelost op de portefeuille onderhandse leningen. We verstrekten geen nieuwe onderhandse leningen.

Beleggingen

<i>Verdeling volgens tegenpartijen (in miljoenen euro's)</i>	2017	2016
Staatsobligaties	2.797	3.202
Woningfinancieringen	447	503
Lagere overheden	413	293
Duurzame energie	476	460
Railvervoer	195	203
Ontwikkelingssamenwerking	11	9
Diversen	134	186
Totaal beleggingen	4.473	4.856

We beleggen in financieringsvormen die de financiële risico's beheersbaar houden en passen bij ons duurzaamheidsbeleid. Bijvoorbeeld in staatsobligaties van overheden die voldoen aan onze duurzaamheidscriteria en groene en sociale obligaties (*green* en *social bonds*). In 2017 tekenden we ruim 100 miljoen euro aan obligaties bij.

Equator Principles

De *Equator Principles* voor grote projectfinancieringen verlangen dat deze financieringen voldoen aan de sociale en milieucriteria van de International Finance Corporation (IFC). ASN Bank onderschrijft de Equator Principles. Daarmee bevestigen wij ons beleid om uitsluitend leningen te verschaffen aan projecten die worden ontwikkeld op een maatschappelijk verantwoorde wijze, en in overeenstemming met de eisen voor een goed duurzaamheidsbeleid.

Wij passen de Equator Principles – naast onze eigen duurzaamheidscriteria – toe op alle projecten die wij financieren die in totaal groter zijn dan 10 miljoen US-dollar (wij hanteren omgerekend een grens van 8 miljoen euro). De Equator Principles onderscheiden drie categorieën projecten, variërend van een hoge mogelijke negatieve invloed op milieu en mensenrechten (categorie A) tot een lage invloed (C).

In 2017 hebben wij geen leningen verstrekt die onder de Equator Principles vielen.

Belangrijke categorieën uitzettingen

Met de financieringen, onderhandse leningen en beleggingen op onze balans kunnen we invloed uitoefenen op duurzame ontwikkeling. Hoe werkten we daar in 2017 aan?

Staatsobligaties

De Nederlandsche Bank en de Europese Centrale Bank verplichten de Volksbank een deel van haar vermogen aan te houden in goed verkoopbare beleggingen, zoals staatsobligaties. Dit zijn leningen aan overheden van landen. Overheden zorgen voor basisvoorzieningen als wonen, onderwijs en gezondheidszorg en regels voor bijvoorbeeld natuurbescherming – zaken die nu en in de duurzame wereld van morgen van belang zijn. Wij beleggen alleen in staatsobligaties van landen die voldoen aan onze duurzaamheidscriteria.

De portefeuille staatsobligaties nam af met 405 miljoen euro. Dit is zowel het gevolg van aan- en verkoop van staatsobligaties als van herwaarderingen. Per 31 december hielden we staatsobligaties aan van acht landen: Duitsland, Nederland, België, Frankrijk, Oostenrijk, Ierland, Zweden en Luxemburg.

Woningfinancieringen

Particuliere woninghypotheken vormen onze grootste categorie uitzettingen. We financieren hypotheekleningen van onze collega-merken van de Volksbank N.V., namelijk RegioBank, SNS en BLG Wonen. Deze hypotheekleningen voldoen aan onze duurzaamheidscriteria. Door deze financiering maken we de aankoop van een eigen huis voor mensen mogelijk, net als bij financieringen in de sector sociale woningbouw. Bovendien past de financiering van hypotheekleningen in ons beleid om het spaargeld van klanten op een verantwoorde manier – en dat betekent ook: met zo min mogelijk risico – uit te zetten.

Werken aan klimaatimpact

Het energieverbruik van woningen is een belangrijk bron van CO₂-uitstoot in Nederland. In het kader van onze langetermijndoelstelling voor klimaat willen wij de klimaatimpact van onze hypotheekportefeuille verminderen. De Volksbank heeft zich tot doel gesteld dat al haar uitzettingen klimaatneutraal worden. Daarom streeft zij naar verduurzaming van de hypotheekportefeuille. Dat is onder meer mogelijk als de woningen waarvoor de hypotheekleningen zijn verstrekt, zodanig verduurzamen dat zij van de lage energielabels E, F en G verschuiven naar label A en B. De Volksbank werkt hieraan door klanten te informeren en te stimuleren om energiebesparende maatregelen te treffen. Dat gebeurt met onder meer de volgende middelen:

- Directe acties voor klanten, zoals een aanbod om zonnepanelen te kopen, huren of delen en korting op isolatie via slimwoner.nl tijdens de Warme Huizendagen.
- De merken van de Volksbank die hypotheekleningen aanbieden, informeren klanten via diverse kanalen over energiezuinig wonen.
- De Volksbank borgt energiezuinig wonen in de advisering aan klanten, bijvoorbeeld door adviseurs op te leiden en verduurzaming op te nemen in hypotheeksoftware en het adviesrapport.
- Er worden diensten en producten voor klanten ontwikkeld die energiezuinig wonen bevorderen.

De Volksbank werkt hierin samen met maatschappelijke partners.

Slimwoner.nl

In dit kader zijn de Volksbank en haar merken ASN Bank, BLG Wonen, RegioBank en SNS hoofdparters van slimwoner.nl. Deze website is in 2015 gelanceerd door Natuur & Milieu. Slimwoner.nl biedt woningeigenaars gefundeerd, onafhankelijk advies over energiebesparing in en om het huis. De website neemt hun regelwerk uit handen en biedt isolatiemogelijkheden bij betrouwbare, gecertificeerde partijen. Door collectief in te kopen, kan slimwoner.nl een goede prijs bieden. Dat maakt het woningeigenaars gemakkelijk hun woning te verduurzamen.

Campagne: Geef je huis een warme jas

In het voorjaar steunden we de publiciteitscampagne Geef je huis een warme jas van onze maatschappelijke partner Natuur & Milieu. Deze campagne heeft als doel huiseigenaren aan te sporen om isolatiemaatregelen te nemen door te wijzen op de website slimwoner.nl. Ook de Volksbank ondersteunde deze campagne. Zo wil zij haar (hypotheek)klanten helpen om hun huis energiezuiniger te maken en daarmee hun CO₂-uitstoot te verminderen. Dat draagt bij aan het behalen van de klimaatdoelstelling.

Lagere overheden

Lokale en regionale overheden, zoals gemeenten en provincies, spelen een belangrijke rol in het functioneren van de samenleving. Als wij de staatsobligaties van een land hebben goedgekeurd op basis van onze duurzaamheidscriteria voor staatsobligaties, zijn daarmee ook de lokale overheden goedgekeurd. In deze categorie verstrekken wij leningen aan Nederlandse gemeenten en provincies.

Duurzame energie

De financiering van duurzame-energieprojecten draagt substantieel bij aan de doelstelling van ASN Bank om in 2030 per saldo een klimaatpositieve balans te hebben. De marktomstandigheden voor projectfinancieringen van duurzame energie waren in 2017 nog altijd uitdagend. Dit had meerdere oorzaken:

- Er waren in Nederland weinig (nieuwe) projecten die een financiering vroegen zonder dat er sprake was van een 'groenverklaring'. De meeste duurzame-energiefinancieringen in Nederland profiteren van het subsidie- (SDE+) en belastingbeleid (Groenverklaring). Als gevolg daarvan komen duurzame-energieprojecten vooral in aanmerking voor financiering door groenbanken en niet door reguliere banken.
- De rente bleef wereldwijd heel laag. Verscheidene grote projecten in de portefeuille (vooral buiten Nederland) waren toe aan herfinanciering van hun schuld. Dankzij de lage rente en goede resultaten in het verleden konden de projecteigenaren fors lagere rentes bedingen. Tegelijkertijd nam de omvang van de financieringen toe doordat projecteigenaren verschillende zonne- of windparken in één financiering concentreren.
- De concurrentie was groot: veel banken zijn erin geïnteresseerd duurzame projecten te financieren die ook financieel haalbaar zijn. Steeds meer verzekeraars en pensioenfondsen treden toe tot deze markt. Recent voegen zich daar ook partijen uit Azië en de Verenigde Staten bij. De zon- en windmarkt ontwikkelt zich tot een grondstoffenmarkt.
- De toename van het aantal grote partijen dat actief is op de internationale markt voor duurzame-energieprojecten, heeft gevolgen voor de omvang van de financieringen (*ticket size*). Projecten worden opgedeeld in een kleiner aantal financieringen met een hoger bedrag per financiering. Daarbij zijn grote(re) banken vaak in het voordeel. De minimale ticket size van projecten is soms te hoog voor ASN Bank.

Ook in 2018 blijven wij ernaar streven in een vroeg stadium met ontwikkelaars van duurzame-energieprojecten samen te werken. We willen een voortrekkersrol blijven spelen bij de vormgeving van de energietransitie, die inmiddels gelukkig breed gedragen wordt.

Duurzame energie – windenergie

Dit waren in 2017 de grootste herfinancieringen op het gebied van windenergie:

Belwind

Belwind was het eerste wind-op-zee-project én het eerste buitenlandse project op de balans van ASN Bank. Sinds juli 2009 namen we deel in het bankensyndicaat dat de bouw van Belwind mede financierde. We verstrekten toen 35 miljoen euro op een totaal van ruim 600 miljoen euro. Bij de eerste herfinanciering, eind 2015, verstrekten we 50 miljoen euro. Eind 2017 was het project weer aan herfinanciering toe. Daarin participeerden we met een lening van 60 miljoen euro. Deze financiering levert een besparing op van 30.568 ton CO₂.

Northwind

Voor de Belgische kust, naast Belwind, ligt het windpark Northwind. Het draait uitstekend: de beschikbaarheid is ruim 97 procent. Dat betekent dat het park slechts 3 procent van de tijd stilligt door storing en onderhoud. Eerder financierden we het park met 27 miljoen euro. In 2017 konden we Northwind herfinancieren met 44,5 miljoen euro. Deze financiering levert een besparing op van 32.647 ton CO₂.

Duurzame energie – zonne-energie

Dit waren in 2017 de grootste nieuwe financieringen en herfinancieringen op het gebied van zonne-energie:

Sonnedit

Een van de grootste onafhankelijk energieproducenten in zonne-energie ter wereld, Sonnedix, nam in 2017 negen bestaande zonneparken in Frankrijk over. Dit past in de trend dat de Franse markt voor wind- en zonne-energie professionaliseert en consolideert. Terwijl het vroeger ging om één park per lening, vragen energieproducenten nu steeds meer om financiering van meerdere parken per lening. Eerder financierden we al een enkel park van Sonnedix, namelijk Centrale Photovoltaïque de Toul-Rosières. We herfinancierden nu de negen parken van Sonnedix met ruim 48 miljoen euro. De parken zijn al operationeel en hebben goede productiecijfers. Samen verminderen ze de CO₂-uitstoot met 14.848 ton.

Fieva

Zonnepark Fieva bestaat uit veertig zonneparken op daken in Vlaanderen, met een totaal geïnstalleerd vermogen van 12,8 megawattpiek (MWp). De parken zijn operationeel en presteren goed. Ze besparen jaarlijks 1,4 ton CO₂. We financierden Fieva met ruim 15 miljoen euro.

Groene en klimaatobligaties

Via *green & climate bonds* kunnen wij beleggen in vastrentende waarden op het gebied van duurzame energie, energiebesparing en biodiversiteit. Deze vrij nieuwe categorie vormt een welkome aanvulling op de balans van de bank. Deze obligaties leveren een aanzienlijke bijdrage aan het bereiken van onze klimaatdoelstelling om in 2030 volledig CO₂-neutraal te zijn. Bovendien zorgen ze voor een betere spreiding van de risico's op de bankbalans en sluiten goed aan op ons duurzaamheidsbeleid. De volgende groene en klimaatobligaties waren in 2017 nieuw in de portefeuille:

NRW Bank Green Bond

We participeerden voor ruim 29 miljoen euro in klimaatobligaties van NRW Bank, de ontwikkelingsbank van de Duitse deelstaat Nordrhein-Westfalen. Via deze obligatie beleggen we in bosbouw, milieubescherming, technologische innovatie en in sociale, culturele en wetenschappelijke initiatieven. NRW Bank gebruikt niet alleen hernieuwbare energie voor zijn eigen activiteiten, maar bevordert ook het gebruik ervan door klanten.

Nordic Investment Bank Environmental Bond

We participeerden voor ruim 14 miljoen euro in klimaatobligaties van de Nordic Investment Bank (NIB). Deze bank financiert projecten om het milieu van de Scandinavische en Baltische landen te verbeteren. Aan klanten in de private en publieke sector biedt NIB langetermijnleningen en garanties voor investeringsprojecten die voldoen aan zijn missie. Met deze klimaatobligaties worden projecten gefinancierd op het gebied van schoon vervoer, aanpassing aan klimaatverandering, energie-efficiëntie en hernieuwbare energie.

KfW Green Bond

We participeerden voor ruim 22 miljoen euro in groene obligaties van Kreditanstalt für Wiederaufbau (KfW). Met de opbrengst van de obligaties worden uitsluitend projecten gefinancierd in het kader van het KfW Renewable Energies Programme - Standard. Dit leningprogramma stimuleert de stroomopwekking uit wind, water, fotovoltaïsche cellen, biomassa en andere hernieuwbare energiebronnen. Van oekom research, een toonaangevend ratingbureau op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen, kregen de klimaatobligaties de hoogst haalbare kwalificatie.

Duurzame energie – energie-efficiëntie

Overschakelen op duurzame energie is niet genoeg om klimaatverandering tegen te gaan. Het is ook noodzakelijk dat de hoeveelheid energie die wereldwijd wordt gebruikt, afneemt. Daarom financieren we fondsen die zich hoofdzakelijk richten op energie-efficiëntie.

Green for Growth Fund

We kochten voor 25 miljoen US-dollar (ruim 21 miljoen euro) obligaties van het Green for Growth Fund I. Dit is een publiek-private samenwerking die investeert in energiebesparing en duurzame energie, en daarmee in vermindering van de CO₂-uitstoot. Doel van het fonds is om een systeemverandering teweeg te brengen in het energiegebruik in landen in Oost-Europa en Centraal-Azië (EECA) en het Midden-Oosten en Noord-Afrika (MENA). Dat moet een beperking van de CO₂-uitstoot van minstens 20 procent tot gevolg hebben.

Met dertig procent van het fondsvermogen financiert het Green for Growth Fund direct projecten voor hernieuwbare energie, zoals wind- en zonneparken, geothermie, biogas en kleine waterkrachtprojecten. Daarnaast verstrekt het fonds minstens zeventig procent van het fondsvermogen via financiële instellingen als leningen aan het midden- en kleinbedrijf en particulieren. Deze leningen zijn bestemd voor de installatie van energiebesparende maatregelen, bijvoorbeeld de installatie van ledverlichting en isolatie bij particulieren en de aanschaf van duurzame productielijnen bij mkb-bedrijven. Ten slotte ondersteunt het fonds een netwerk van lokale experts die het bewustzijn over energiebesparing in deze regio vergroten.

Nationaal Energiebespaarfonds

Sinds 2014 is ASN Bank gecommiteerd aan de financiering van het Nationaal Energiebespaarfonds. Dit verstrekt Energiebespaarleningen waarmee woningeigenaren en verenigingen van eigenaren (VvE's) energiebesparende maatregelen in of aan hun huis financieren. Het fonds is gevuld door de Rijksoverheid, de Rabobank en ASN Bank. In totaal is er 300 miljoen euro beschikbaar. In augustus bereikte het fonds de grens van 100 miljoen euro aan uitstaande leningen.

Gezondheids- en welzijnszorg

Al jaren verstrekt ASN Bank onderhandse leningen aan de zorgsector. De dienstverlening aan deze sector sluit goed aan bij onze duurzaamheidspijler mensenrechten.

Woningbouw

Wij verstrekken financieringen en onderhandse leningen aan woningcorporaties. Deze hebben een maatschappelijke doelstelling: zij zorgen voor goede, betaalbare huisvesting, juist voor mensen met een lager inkomen. Deze sociale doelstelling vullen zij steeds meer aan met milieudoelstellingen. Daarom komen zij in aanmerking voor een financiering van ASN Bank. Elke woningcorporatie is apart getoetst aan onze duurzaamheidscriteria.

Waterwinning en -beheer

In Nederland is waterbeheer van groot belang. Vanouds is dit beheer in handen van de waterschappen. Zij spelen een belangrijke rol bij de inrichting van onze leefomgeving. Waterleidingmaatschappijen produceren drinkwater en soms ook industriewater en distribueren dit in hun afzetgebied. De activiteiten van waterschappen en waterleidingbedrijven raken aan de pijlers van ons duurzaamheidsbeleid.

Voor de inwoners van Nederland zijn schoon drinkwater en water voor land- en tuinbouw essentieel. De waterleidingmaatschappijen zijn verantwoordelijk voor de productie van drinkwater. De waterkwaliteit wordt echter beïnvloed door lozingen waarvoor de waterschappen vergunningen verlenen.

Waterschappen zijn essentieel bij het opvangen van de gevolgen van klimaatverandering (mitigatie). Doordat het vaker en harder regent, stijgt de waterstand in rivieren en sloten, evenals de zeespiegel. Dat veroorzaakt een groter gevaar van overstromingen. In de zomer dalen de rivier- en grondwaterstanden juist. Problemen die daarmee samenhangen zijn verdroging, watervervuiling en de instroom van zout zeewater in West-Nederland. Waterschappen formuleren onder meer beleid en plannen voor de berging van water en stemmen die af met de overheden die verantwoordelijk zijn voor ruimtelijke ordening. Ook zijn er waterschappen die hun kennis ter beschikking stellen aan landen die bedreigd worden door de stijging van de zeespiegel, zoals Bangladesh.

De natuur en biodiversiteit zijn sterk afhankelijk van water. Zo kan verdroging of verzilting van de grond een grote invloed hebben op de lokale biodiversiteit. Waterschappen bepalen hoe bermen en slootkanten worden gemaaid, wat de biodiversiteit beïnvloedt. Ze hebben ook invloed op de beschikbaarheid van voldoende water voor de planten en dieren die in en om het water leven.

Ontwikkelingssamenwerking

Wij beleggen in fondsen die ontwikkelingslanden helpen de armoede te verminderen, klimaatverandering tegen te gaan en de gevolgen ervan te bestrijden.

Global Climate Partnership Fund

ASN Bank belegt sinds 2016 in het Global Climate Partnership Fund. We bouwden ons belang in 2017 uit tot 42 miljoen euro. Het Global Climate Partnership Fund financiert direct en via gekwalificeerde financiële instituten investeringen in hernieuwbare energie en energie-efficiëntie in ontwikkelingslanden. Het gaat om kleine en middelgrote projecten die klimaatverandering tegengaan. Deels zijn dat projecten om duurzame energie op te wekken door middel van zon, wind, biomassa en waterkracht. Andere projecten zijn gericht op energiebesparing, bijvoorbeeld in de vorm van isolatie of de aanschaf van moderne, energiezuinige apparatuur. Zo financiert het fonds bijvoorbeeld zonnepanelen voor nomaden in Mongolië en energiezuinige apparaten voor een Bengaalse kledingfabriek.

Natuur & landbouw

De natuur en landbouw zijn nauw verweven. Landbouw is essentieel voor de voedselvoorziening. Maar landbouwbedrijven die de grond uitputten en het milieu vervuilen, schaden de natuur. Daarom is het bij beleggingen in landbouw en aanverwante sectoren belangrijk kritisch te zijn over hoe zij omgaan met de natuur. Landbouwbedrijven die de natuur beschermen, biodiversiteit bevorderen en zorgen voor goede arbeidsomstandigheden, kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan een duurzame toekomst.

eco.business Fund

In 2017 namen we een aandeel van 25 US-dollar (ruim 21 miljoen euro) in het eco.business Fund. Dit is een publiek-privaat partnerschap, ondersteund door overheidsinvesteringen, dat biodiversiteit bevordert. Via geselecteerde partnerbanken in Latijns-Amerika verstrekt het fonds leningen aan bedrijven in de sectoren landbouw, visserij, bosbouw en ecotoerisme. Het risicoprofiel van het fonds kan particuliere impactinvesteers aantrekken die duurzame praktijken in Latijns-Amerika willen ondersteunen.

Uitzettingen ASN Bank 2017

Hieronder staan alle uitzettingen van het geld op de spaar- en betaalrekeningen bij ASN Bank per 31 december 2017.

Tegenpartij	Bedragen x € 1.000
Staatsleningen	2.796.877
Duitsland	1.130.696
Nederland	612.685
België	445.355
Oostenrijk	258.835
Frankrijk	197.516
Ierland	81.586
Luxemburg	44.101
Zweden	26.103
Woningfinancieringen en overige vorderingen op klanten	4.951.716
Woonhuishypotheek B.V.	4.500.000
Lowland Mortgage Backed Securities 3 B.V.	447.411
Diverse particulieren	4.305
Lagere overheden	685.912
Unedic (Frankrijk)	103.742
Caisse d'Amortissement de la Dette Sociale (Frankrijk)	103.210
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	53.930
Nordrhein-Westfalen	53.488
IDF (Frankrijk)	44.132
Gemeente Venlo	39.084
BNG Bonds	32.141
Gemeente Enschede	30.000
Gemeente Rotterdam	25.000
Gemeente Middelburg	24.250
BNG SRI Bonds	22.269
Gemeente Zwolle	18.000
Gemeente Nieuwegein	15.000
Gemeente Hengelo	12.000
Gemeente Kaag & Braassem	10.000
Gemeente Apeldoorn	10.000
Gemeente Pijnacker	7.000
Gemeente Kampen	7.000
Gemeente Boxmeer	6.800
Gemeente Weststellingwerf	6.000
Gemeente Montfoort	6.000
Gemeente Zevenaar	5.000
Gemeente Vlissingen	5.000
Gemeente Maassluis	5.000
Gemeente Gorinchem	5.000
Gemeente Schijndel	5.000
Gemeente Leiden	4.500

Gemeente Heusden	4.167
Gemeente Sluis	3.733
Gemeente Bunschoten	3.600
Gemeente Oldenzaal	3.333
Gemeente Nijkerk	3.000
Gemeente Elburg	2.800
Gemeente De Ronde Venen	2.400
Gemeente Krimpen	2.333
Gemeente Hoogezand	1.000
Gemeente Culemborg	1.000
Duurzame energie	887.709
<i>Duurzame energie, windenergie</i>	171.601
Belwind NV	60.233
Northwind NV	43.554
Westermeerwind B.V.	28.449
Global Tech I Offshore Wind GmbH	15.985
C-Power N.V.	15.507
Rentel N.V.	7.288
Dif Renewable Energy Fund	585
<i>Duurzame energie, zonne-energie</i>	177.104
Sonnedix Aloe Holdings	47.401
Centrale Photovoltaïque de Toul-Rosières 2	39.288
Fieva VOF	14.462
Lavansol II SAS	11.854
Centrale Photovoltaïque du Gabardan 2	11.662
Newsolar SAS	9.364
Belfuture 2 CVBA	8.353
Belfuture CVBA	7.628
Lavansol M7 SAS	6.369
SECP Olmo SAS	5.740
FPV Pascialone SAS	5.707
NPG Willebroek N.V.	4.911
FPV Santa Lucia SAS	4.365
<i>Green & Climate Bonds</i>	475.541
European Investment Bank Climate Awareness Bond	166.439
FMO Sustainable Bond	126.829
NRW Bank Green Bond	123.975
Nordic Investment Bank Environmental Bond	24.412
KFW Green Bond	22.889
TenneT Green Bonds	10.997
<i>Energie efficiency</i>	63.463
Green for Growth Fund	21.097
Energiefonds Overijssel I B.V. en Energiefonds Overijssel II B.V.	15.000
Nationaal Energiebespaarfonds	10.000
Unica Financial Services B.V.	5.321
Eteck Warmte New Babylon B.V.	2.913
Eteck B.V.	2.246
Vaanster VIII B.V.	1.230
Eteck Warmte Yours B.V.	959

Eteck Warmte Vijverberg B.V.	675
Eteck Warmte Waldo B.V.	673
Eteck Warmte Leidschenhof B.V.	551
Vaanster XIV B.V. 'Terras aan de Maas'	508
BTES Art Court B.V.	429
Eteck Warmte Solidhof B.V.	393
Impax New Energy Investors II	344
Eteck Warmte Motel One B.V.	308
Eteck Warmte Wibautveste B.V.	272
Eteck Warmte Drunen B.V.	232
Eteck Warmte Oosterhaar B.V.	175
Vaanster VII B.V.	137
Gezondheids- en welzijnszorg	265.784
Academisch Ziekenhuis Maastricht	30.975
Universitair Medisch Centrum Groningen	24.894
Stichting Zorggroep Noord- en Midden Limburg	15.325
ZON PTC B.V.	12.500
Stichting Volckaert	12.125
Stichting MagentaZorg	11.524
Stichting GGZ Noord- en Midden Limburg	10.800
Stichting Arduin	9.533
Stichting GGZ Breburg Groep	8.320
Stichting Dimence Groep	8.252
Stichting St. Elisabeth Ziekenhuis	8.250
Stichting ZorgSaam Zeeuws-Vlaanderen	7.000
Stichting Antonius Ziekenhuis	6.835
Stichting Christelijke Zorgcombinatie Zwolle en omgeving	6.480
Stichting Dimence	6.400
Stichting Zorg en Verpleging Goeree-Overflakkee	6.000
Stichting VieCuri, Medisch Centrum voor Noord-Limburg	6.000
Stichting Protestants Christelijk Ziekenhuis Ikazia	5.850
Stichting Argos Zorggroep	5.600
Stichting Treant Zorggroep	5.074
Academisch Medisch Centrum Amsterdam	5.000
Stichting Antoni van Leeuwenhoek Ziekenhuis	5.000
Stichting Catharina Ziekenhuis	4.667
Stichting voor Regionale Zorgverlening SVRZ	4.400
Regionale Stichting Zorgcentra De Kempen	4.275
Stichting Dr. Bernard Verbeeten Intsituu	3.975
Stichting Maastricht Radiology Oncology	3.150
Stichting De Hoogstraat Revalidatie	3.120
RW OG B.V.	2.990
Stichting Tragel Zorg	2.925
Stichting Amphia	2.800
Stichting Sint Franciscus Gasthuis	2.500
Stichting Saxenburgh Groep	2.250
Stichting HagaZiekenhuis	1.514
Stichting Eindhoven Beheer	1.437
Stichting Amaran Groep	1.413

Promens Care	1.215
Stichting Interakt Contour Groep	915
Stichting Woon & Zorgcentrum 'Herfszon'	848
Stichting Odion	684
Stichting Talant	544
Stichting Zorgverlening 's-Heeren Loo	509
Stichting Reinaerde	460
Stichting Frion	395
Stichting Heliomare	338
Radar	329
De Driestroom	185
Stichting Aveleijn/SDT	83
Stichting Libra Revalidatie & Audiologie	74
Stichting Perspektief	52
Woningbouw	396.801
Woonstichting SSW	45.246
Stichting Ymere	25.000
Stichting Duwo	25.000
Stichting Eigen Bouw	23.660
Woningstichting Rochdale	20.000
Stichting R&B Wonen	20.000
Stichting de Woonmensen/SJA	15.000
Stichting Area Wonen	13.438
Woningstichting Eigen Haard	13.000
Stichting Woonbeheer Betuwe	13.000
Woningbouwvereniging Bergopwaarts	11.300
Stichting Waterweg Wonen	11.000
Woonstichting Domesta	10.911
Stichting Portaal	10.000
Stichting Woonbedrijf SWS.Hhvl	10.000
Woningstichting Servatius	10.000
Laurentius	10.000
Stichting de Alliantie	8.950
Stichting Woonstede	8.500
Bouwvereniging Onze Woning	8.000
Woonstichting Triada	7.500
Woningstichting SWZ	7.500
Woningstichting Goede Stede	7.081
Stichting Woondiensten Enkhuizen	7.067
Stichting Trivire	6.364
Stichting de Leeuw van Putten	6.059
Stichting Woonvisie	5.059
Stichting Steelande Wonen	5.000
Woonstichting Groninger Huis	5.000
Woningstichting Weststellingwerf	5.000
Woningstichting Leusden	4.600
Stichting Beheer Gebouw Drie-X-Factoren	4.320
Woonstichting Vaals	4.000
Stichting Omnivera GWZ	3.850

Stichting Mijande Wonen	3.750
Stichting Warmande	2.400
Nieuw Hengelman OG B.V.	157
Stichting S.C.C. de Lèghe Polder	89
Waterwinning en -beheer	223.424
Waterschap Brabantse Delta	28.500
Waterschap Rijn en IJssel	20.000
Waterschap Rivierenland	20.000
Waterschap Hollandse Delta	16.500
Waterschap Scheldestromen	15.000
Waterschapshuis Wetterskip Fryslân	15.000
Waterschap De Dommel	15.000
Hoogheemraadschap van Schieland en Krimpenerwaard	13.200
Waterschap Aa & Maas	12.500
Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier	10.567
Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht	10.000
Hoogheemraadschap van Rijnland	8.000
Waterschap Zuiderzeeland	7.000
Gemeenschappelijke Regeling Waterschapsbedrijf Limburg	6.750
Waterschap Roer en Overmaas	6.240
Waterschap Drents Overijsselse Delta	6.000
Waterschap Noorderzijlvest	5.000
Waterschap Vechtstromen	5.000
Waterschap Vallei Veluwe	2.500
Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden	667
Railvervoer	195.426
ÖBB-Infrastruktur Bau AG	101.285
Eurofirma	57.735
SNCF	36.406
Ontwikkelingssamenwerking	52.204
Global Climate Partnership Fund SA, SICAV-SIF	41.691
FMO aandelen	10.513
Natuur & Landbouw	23.243
Eco-Business Fund	20.845
Nationaal Groenfonds	2.398
Onderwijs, cultuur en recreatie	4.188
Stichting kinderopvang 2Samen	1.360
Bibliotheek Vlissingen	1.285
Stichting Texels Museum	1.178
Monumentenfonds Brabant N.V.	238
Stichting Aktie en Informatiecentrum Lelystad	127
Diversen	143.043
Council of Europe Development Bank	108.539
TenneT	25.121
Boei B.V.	4.397
CAI Westland	4.286
Stichting Watertoren Buitenlust	272
Wereldwinkels	143
Stichting Ideële winkel	123

VOF Yuan	114
Smit Hergebruik B.V.	48
Eindtotaal	10.626.327

Energiefonds Overijssel

ASN Bank beheert sinds 2012 Energiefonds Overijssel. Dit fonds van de provincie Overijssel levert een financiële bijdrage aan ondernemingen, woningcorporaties en projecten die energie besparen of energie opwekken uit hernieuwbare bronnen. Zo draagt het fonds bij aan werkgelegenheid, ondernemerschap, innovatie en aan de ambitie van Overijssel: 20% van totale energieverbruik bestaat uit nieuwe energie in 2023. In 2017 bestond Energiefonds Overijssel vijf jaar. Ondanks de moeilijke start, middenin de financiële crisis, heeft het fonds in vijf jaar tijd veel bereikt. De 200 miljoen euro van het fonds had eind 2017 volledig een bestemming gevonden in uitzettingen, committeringen en reserveringen voor vervolffinancieringen.

De toekomst van Energiefonds Overijssel

De provincie blijft haar ambitie op het gebied van duurzame energie ondersteunen. Daarom heeft zij Energiefonds Overijssel revolverend gemaakt. Dit betekent dat het fonds ook de komende jaren initiatieven op het gebied van energiebesparing en -opwekking financieel ondersteunt.

Projecten

Energiefonds Overijssel financierde in 2017 onder meer de volgende projecten:

- Een nieuwe uitvinding van S4 Energy – een combinatie van accu's en een vliegwiel – maakt een nieuw type energieopslag mogelijk. De installatie is efficiënt en kan heel snel vermogen bijschakelen of juist afnemen. Daarmee past zij perfect in de energietransitie. Netbeheerder TenneT nam de eerste installatie in gebruik. S4 Energy en Energiefonds Overijssel werken samen als S4 Ancillary Services I B.V. om de ontwikkeling van de installatie mogelijk te maken.
- Het jaren 60-gebouw van Hogeschool Viaa in Zwolle heeft energielabel G. Dit gebouw wordt verduurzaamd tot energielabel A doordat de hele buitenkant wordt vervangen. Het nieuwe front – met een lichte gevel en veel glas – geeft de school een open uitstraling, die past bij haar uitgesproken karakter. De duurzaamheidsmaatregelen brengen klimaatoplossingen onder de aandacht van leerlingen en hun ouders.
- Met het Woningabonnement biedt WOAB Overijssel B.V. een integrale oplossing voor woningeigenaren. WOAB biedt hun advies op maat over verduurzaming van hun woning, levert de financiële investering en laat de maatregelen uitvoeren. De woningeigenaar neemt een abonnement dat hem de garantie biedt dat, onder voorwaarden, de beloofde energiebesparing wordt behaald. De projecten leveren samen een besparing op van ruim 2 miljoen kilowattuur elektriciteit en ruim 500.000 m³ gas.
- Brouwer Biocentrale in Balkbrug is een bioverbrandingscentrale die houtsnippers omzet in warmte en elektriciteit. De biocentrale levert groene stoom en stroom. De stoom, negentig procent van de opbrengst, wordt geheel aan Friesland Campina geleverd en vervangt 5,5 miljoen kubieke meter aardgas. De groene stroom wordt aan het net geleverd.

Dialog met en bijdragen aan de maatschappij

Wij vullen onze maatschappelijke rol actief in. Samen met anderen willen we belangrijke maatschappelijke kwesties bespreken en aanpakken. Dat kunnen wij alleen doen dankzij de betrokkenheid en participatie van particulieren en organisaties.

We stimuleren duurzame vooruitgang door deel te nemen aan maatschappelijke platforms. Soms nemen we het initiatief om zo'n platform op te richten. Het gaat vooral om platforms die passen bij onze duurzaamheidspijlers mensenrechten, klimaat en biodiversiteit. We nemen tevens deel aan debatten over andere onderwerpen die onze missie raken, bijvoorbeeld tijdens de evenementen die we organiseren.

Ten slotte dragen we actief bij aan duurzame initiatieven, projecten en organisaties. We doneren geld aan onze maatschappelijke partners. We stimuleren duurzame initiatieven via onze community Voor de Wereld van Morgen, via sponsoring en door de donaties van de ASN Foundation.

Bijeenkomsten en debatten

Ons uitgangspunt bij debatten en bijeenkomsten is een positieve insteek. We willen onze klanten en andere gesprekspartners handelingsperspectief bieden. Daarnaast vinden we het belangrijk de stem van jongeren te laten horen. Volgens ons gaat duurzaamheid ook over de mogelijkheden voor toekomstige generaties om in hun welvaart en welzijn te voorzien. Daarom is de inbreng van jongeren onmisbaar voor een duurzame toekomst. We organiseerden diverse bijeenkomsten, waarvan de volgende twee nadrukkelijk op jongeren waren gericht.

ASN Live in debat: de stem van de nieuwe generatie

Op 15 maart vonden de verkiezingen voor de Tweede Kamer plaats. De uitkomsten daarvan hebben invloed op de toekomst van ons land. Tijdens *ASN Live: in Debat* op woensdag 22 februari 2017 op de Haagse Hogeschool debatteerden studenten, politiek actieve jongeren en jonge, duurzaam ondernemers over onderwerpen die het verschil maken voor jongeren en hun toekomst.

ACT.

Op zondag 24 september ontvingen we zo'n duizend mensen bij ACT. Het Amsterdamse festivalterrein Thuishaven was voor één middag tot duurzaamheidswalhalla omgedoopt. De gasten konden luisteren naar bijzondere sprekers, onder wie Jelmer Mommers van de Correspondent, Liliane Ploumen en Daan Roosegaarde. Daarnaast was er veel te doen, te proeven en te beleven. Zo konden bezoekers hun klimaatkennis testen bij de Grote Klimaatquiz, solliciteren bij het intergalactische uitzendbureau en in de Coll-ACT.-ion Transformatietunnel een klimaatheid worden. ACT. was uitverkocht; de bezoekers gaven het een rapportcijfer 8,3.

NRC Live over energietransitie

Daarnaast werkten we samen met NRC aan het onderwerp energie. Tijdens NRC Live kwamen op vijf avonden in de maanden februari tot en met juni in het WTC in Rotterdam verschillende onderwerpen op het gebied van energietransitie aan bod. Op de website van NRC Live publiceerden we opiniestukken die aansloten bij het onderwerp. De serie werd afgesloten door *Het Grote Energiedebat*, waar visionairs, opinieleiders en koplopers uit politiek, wetenschap en de energiesector spraken over de uitdagingen voor de Nederlandse energievoorziening in de (nabije) toekomst. Onder de sprekers was Piet Sprengers, hoofd Duurzaamheidsbeleid & -Onderzoek van ASN Bank.

Social media

Ook op social media – vooral Facebook en Twitter – stimuleren we het debat over duurzaamheid. Onderwerpen die veel reacties oproepen zijn onder meer voeding, wonen en CO₂-uitstoot. Er kwamen bijvoorbeeld bijna 500 reacties op een Facebookpost over vegetarisch eten. Daarbij kwam niet alleen de klimaatimpact van vlees uitgebreid aan de orde, maar ook andere keuzes die het klimaat beïnvloeden, zoals vliegen en het kinderaantal. Ook posts over *tiny houses*, statiegeld, de CO₂-uitstoot van koeien en het bestaansrecht van dierentuinen riepen veel reacties op.

Maatschappelijke partners

We steunden in 2017 de projecten van maatschappelijke partners op vijf verschillende gebieden. Namens klanten met een rekening ASN Ideaalsparen doneerden we in totaal 1,5 miljoen euro, en namens klanten met een ASN Creditcard 126.790 euro. Deze donaties gingen naar de volgende projecten.

Eerlijke handel

- Oxfam Novib: eerlijke handel voor boeren in Mozambique.
- Solidaridad: betere arbeidsomstandigheden in textiel fabrieken in Azië.

Tegen kinderarbeid

- Plan Nederland: stop kinderarbeid op het platteland van Nepal.
- Cordaid: onderwijs voor kinderen in Congo.

Duurzame energie

- Natuur & Milieu: campagnes over energiebesparing en duurzame energie, en de adviessite over deze onderwerpen: slimwoner.nl.
- De Rijke Noordzee: verbeteren van biodiversiteit in de Noordzee.
- Urgenda: Waddeneilanden klimaatneutraal in 2020.

Tegen wapenindustrie

- Amnesty International: Human Rights Capacity Building Programme (HURICAP) en Center of International Justice (CIJ) in Den Haag.
- War Child: hulp aan oorlogskinderen in Congo.

Zorg & welzijn

- Nationaal Ouderenfonds: OuderenOmbudsman en Suppletiefonds.
- KNGF Geleidehonden: KNGF Campus.

Overige partners

Behalve de tien themapartners steunde ASN Bank in 2017 uiteenlopende maatschappelijke partners en activiteiten. Enkele voorbeelden:

- Namens klanten met een rekening ASN Jeugdsparen schenken wij jaarlijks een bedrag aan Cordaid en Nationaal Fonds Kinderhulp. In 2017 ontvingen Cordaid en Kinderhulp samen een donatie van 426.221 euro (in 2016: 391.578 euro). Deze schenkingen van ASN Bank komen ten goede aan kinderprojecten in Afrika en in Nederland. Sinds de start van ASN Jeugdsparen in 2002 hebben we zo ruim 3,68 miljoen euro geschonken voor kwetsbare kinderen.
- We sponsorden de verhalenwedstrijd van de organisatie Particuliere Initiatieven in Ontwikkelingssamenwerking (Partin) op de website KleineGoedeDoelen. De schrijvers van de beste drie verhalen over kleine projecten in ontwikkelingslanden ontvingen een geldprijs.

Voor de Wereld van Morgen

Met de community Voor de Wereld van Morgen helpt ASN Bank (startende) duurzame ondernemers verder.

Mensen met een innovatief idee voor een mooiere wereld kunnen terecht op het almaar groeiende platform, met inmiddels 786 ondernemingen. ASN Bank helpt de ondernemers in de vorm van publiciteit, expertise en coaching. Eens per jaar organiseert Voor de Wereld van Morgen de ASN Bank Wereldprijs, een competitie waarbij ondernemers ook kans maken op startkapitaal. Sinds 2016 ondersteunt Voor de Wereld van Morgen ook crowdfundingprojecten, in samenwerking met One Planet Crowd. Daarnaast bevat de website van Voor de Wereld van Morgen blogs om consumenten te inspireren meer duurzame keuzes te maken. In 2017 bezochten zo'n 468.000 mensen de website www.voordewereldvanmorgen.nl, een toename van 97% ten opzichte van 2016. Er zijn 174 nieuwe projecten gestart.

10e ASN Bank Wereldprijs

We organiseerden voor de tiende keer de ASN Bank Wereldprijs. Daarvoor kwamen maar liefst 243 aanmeldingen binnen. Daarvan werden 136 projecten goedgekeurd, verdeeld over drie categorieën: mens & samenleving, natuur & milieu en klimaatbescherming. De jury stond onder leiding van Ynzo van Zanten en bestond verder uit Merel Rumping, Joszi Smeets, Marius Smit, Faiza Oulahsen, Ineke van Zanten, Olof van der Gaag en Marieke Eyskoot. Op basis van originaliteit, haalbaarheid, impact en volledigheid koos de jury dertig projecten. Deze gingen een intensief traject in, waarbij de initiatiefnemers werden gecoacht en hun plannen aanscherpten. Uiteindelijk bleven zes finalisten over. De winnaars werden bekend gemaakt tijdens de prijsuitreiking op 15 november:

- *Somnox*, de eerste slaaprobot ter wereld (mens & samenleving).
- *Klippa*, de digitale kassabon (natuur & milieu).
- *SunData*, de grootste database voor zonne-energie-opbrengst ter wereld, die checkt of zonnepanelen goed werken (klimaatbescherming). SunData won ook de publieksprijs.

Crowdfunding Voor de Wereld van Morgen

De crowdfundingactiviteiten werden in 2017 uitgebreid. Op het crowdfundingplatform OnePlanetCrowd ondersteunt ASN Bank crowdfundingcampagnes van duurzame ondernemers die voldoen aan onze duurzaamheidscriteria. Zo helpen we duurzame ondernemers verder en bevorderen de verduurzaming van de samenleving. We steunden vier projecten, waarvoor we telkens enkele weken campagne voerden. ASN klanten deden enthousiast mee met de campagnes en hielpen deze duurzame ondernemers aan nieuwe financiering.

- *Moyee Coffee*: de financiering van *fairchain*koffie haalde binnen 48 uur het streefdoel van 250.000 euro. Hiermee kon Moyee Coffee de oogst van het seizoen 2017 inkopen.
- *The Ketchup Project*: deze ondernemers maken ketchup van Keniaanse tomatenoverschotten. In zes weken haalden zij in totaal 68.000 euro op.
- *Seepje*, dat in 2014 de finale van de ASN Bank Wereldprijs bereikte, haalde in 36 uur 300.000 euro op voor de ontwikkeling van duurzaam afwasmiddel.
- *Bundles*, een jonge onderneming die circulair witgoed aanbiedt, haalde na een campagne van enkele weken het streefbedrag van 250.000 euro.

Sponsoring

ASN Bank sponsort initiatieven van ondernemende optimisten die een bijdrage willen leveren aan een duurzame wereld. Tegelijkertijd willen we hiermee onze naamsbekendheid vergroten en duurzaamheid onder de aandacht brengen bij een breder publiek. We sponsorden onder meer de volgende activiteiten.

Wildlife Filmfestival in Rotterdam

In 2017 sponsorden we opnieuw het Wildlife Filmfestival in Rotterdam. Dit vierdaagse festival staat geheel in het teken van natuurfilms. Het trok ruim 4.500 bezoekers. Tijdens de finaleavond op 29 oktober reikten we de ASN Awareness Award uit aan de spraakmakende documentaire *A Plastic Ocean*.

BabybeGood

In de RAI in Amsterdam vond van 22 tot en met 26 februari de Negenmaandenbeurs plaats. BabybeGood organiseerde op deze beurs het Puur Baby Plaza, waar duurzame babyproducten werden gepromoot. In samenwerking met ASN Bank was er een start-upplein, waar zes ondernemers uit de community Voor de Wereld van Morgen via workshops hun product of dienst presenteerden. Zo brachten we bezoekers in contact met duurzame producten en diensten voor hun baby en gaven we de ondernemers de kans zich te presenteren aan een interessante doelgroep. De workshops waren een groot succes en ontvingen positieve reacties van zowel bezoekers als de beursorganisatie.

Plastic Whale

In 2016 was ASN Bank de allereerste die samen met Plastic Whale een boot liet bouwen van gerecycled plastic uit de Amsterdamse grachten. Met deze boten neemt Plastic Whale mensen mee uit 'plastic vissen' om de grachten schoon te maken. In 2017 zetten we deze sponsoring voort en voer de ASN Bank-boot met haar duurzame missie door de Amsterdamse wateren.

ASN Foundation

Via de ASN Foundation verstrekt ASN Bank financiële bijdragen aan projecten en organisaties die bijdragen aan onze missie. Wij steunen projecten over de gehele wereld. De organisatie die de gift aanvraagt, moet in Nederland zijn gevestigd.

ASN Bank schonk in 2017 300.000 euro aan de ASN Foundation. Deze ondersteunde hiermee 58 projecten voor een totaalbedrag van 300.048 euro. De donaties liepen uiteen van 1.500 tot 15.000 euro. Grote giften gingen onder meer naar Stichting Jalihal en Stichting Dienstencentrum Gered Gereedschap. Stichting Jalihal gebruikt de gift, samen met de lokale boeren in het Sangli-district in India, om in vijf jaar tijd een miljoen bomen aan te planten. De gift aan Stichting Dienstencentrum Gered Gereedschap gaat naar een opleidingsproject van jonge werkloze meisjes en vrouwen in Congo, die tijdens de oorlog vaak seksueel misbruikt zijn.

Overzicht schenking en sponsoring

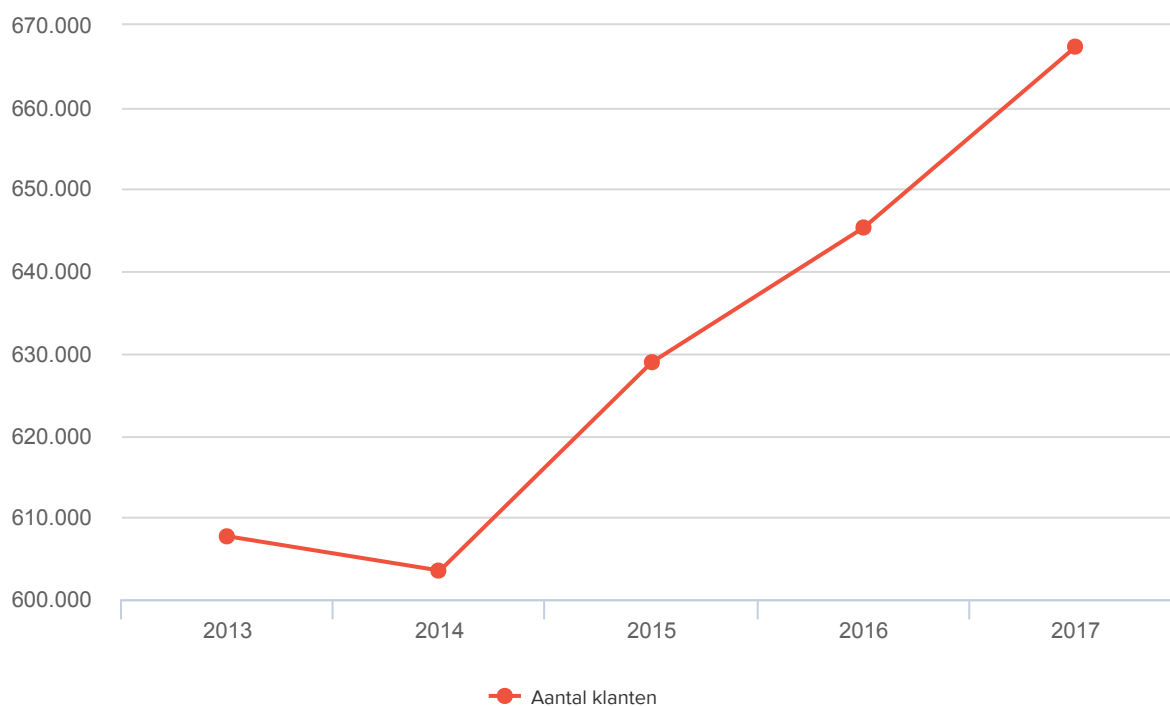
<i>Organisatie</i>	<i>Bedragen in euro's</i>	<i>Toelichting</i>
Tien themapartners	1.500.000	Namens klanten met een rekening ASN Ideaalsparen
Tien themapartners	196.973	Donatie van de Interchangevergoeding die ASN Bank ontvangt van creditcardorganisatie ICS voor betalingen met de ASN Creditcard
Cordaid Kinderstem, Cordaid Memisa en Nationaal Fonds Kinderhulp	426.221	Namens klanten met een rekening ASN Jeugdsparen
ASN Foundation	300.000	Financiële bijdragen in 2017: 58 projecten
ASN Bank Wereldprijs	42.583	Verdeeld over drie winnaars
Trees for all	22.500	Nationaal bossenfonds; aanplant van bos
WFFR	18.150	Wildlife Film Festival
Baby be good	15.434	Puur Baby Plaza op de Negenmaandenbeurs
Plastic Whale	15.125	Sponsoring ASN Boot 2017
Movies that Matter	14.405	Jaarlijks filmfestival over mensenrechten
Human Rights Watch	10.000	Human Rights Weekend
Diverse donaties	77.218	16 begunstigden
Totaal	2.638.609	

Klanten en dienstverlening

Het aantal klanten groeide in 2017 sterker dan in 2016: er kwamen netto 22.053 klanten bij (2016: 16.426). Een deel van de nieuwe klanten waren beleggende klanten van SNS. Omdat SNS er in 2017 toe over ging alleen nog de ASN-fondsen aan te bieden, stapte een aantal SNS-klanten met hun beleggingen over naar ASN Bank.

Ontwikkeling aantal klanten

Aantal klanten

Aantal particuliere klanten naar leeftijd

Leeftijd	2017	2016	Groei	Groei in %
Jonger dan 18	101.525	95.473	6.052	6,3%
18 tot en met 34	94.693	87.708	6.985	8,0%
35 tot en met 64	307.940	310.374	-2.434	-0,8%
65 en ouder	142.532	134.310	8.222	6,1%

Zo maakt geld gelukkig

Op 25 januari 2017 ging op tv en in online media onze nieuwe campagne live, met als thema *Zo maakt geld gelukkig*. Met deze campagne richten we ons op een bredere doelgroep. We willen toegankelijk en optimistisch zijn. We vinden dat een beetje goed ook goed is, want iedereen maakt op zijn eigen manier duurzame keuzes. *Zo maakt geld gelukkig* laat zien hoe we met geld duurzame vooruitgang stimuleren. Ons doel is heel Nederland ervan te overtuigen dat de keuze voor ASN Bank logisch is. Want hoe meer mensen zich bij ons aansluiten, hoe meer impact we hebben op duurzame vooruitgang.

Campagnes

In de campagnes spelen dieren de hoofdrol, zoals het Gewoontedier, de Eendagsvlieg, de Roze Brilslang en de Aardkloothommel. We zetten soms tv-spots in, maar vaker online advertising, online video, radioreclames en social media. De spaarcampagne van 15 mei tot 14 juli stond in het teken van bos: voor elke nieuwe spaarrekening die actief in gebruik werd genomen, plantten we een boom in het ASN Bos in het Bentwoud. Dat heeft bijna 4.500 bomen opgeleverd. In de tweede helft van het jaar stonden de campagnes in het teken van *ASN Klimaatbank, dé klimaatbank van Nederland*. We staafden deze slogan met de 9 die de Eerlijke Bankwijzer ons in 2016 voor het thema klimaat heeft gegeven.

Producten

In mei 2017 gaf MoneyView, een onafhankelijke organisatie die producten van banken en verzekeraars vergelijkt, het hoogste aantal sterren aan de voorwaarden van ASN Ideaalsparen en ASN Depositsparen. Dat betekent dat deze rekeningen de spaarder meer mogelijkheden bieden dan vergelijkbare rekeningen bij andere banken. Positief is, aldus Moneyview, dat klanten bij ASN Bank een spaarrekening kunnen openen zonder een ASN-betaalrekening te hebben. En dat ze kosteloos uit hun deposito geld kunnen opnemen voor verduurzaming van hun woning.

Aantal klanten per product

Product	2017	2016	Groei	Groei in %
ASN Bankrekening	165.075	152.096	12.979	8,50%
ASN Betalen zelfstandigen	7.159	3.802	3.357	88,30%
ASN Jongerenrekening	30.649	25.308	5.341	21,10%
ASN Juniorrekening	7.998	4.653	3.345	71,90%
ASN Studentenrekening	883	-	883	
ASN Ideaalsparen	497.570	491.083	6.487	1,30%
ASN Jeugdspaarrekening	74.905	71.420	3.485	4,90%
ASN Beleggingsrekeningen	65.290	66.061	-771	-1,20%

Rentebeleid

Spaargeld is belangrijk voor ASN Bank omdat we er duurzame projecten, instellingen en activiteiten mee financieren. De huidige lage rente maakt sparen helaas onaantrekkelijk. Ook wij ontkwamen er niet aan de belangrijkste spaarrentes twee keer met 0,1 procentpunt te laten dalen. Inmiddels lijken spaarders aan de lage rente gewend, want het spaarsaldo nam toe. We lichten op onze website toe waarop de marktconforme spaarrente van ASN Bank is gebaseerd. Kort samengevat:

- De rentes op de geld- en kapitaalmarkt; vooral de geldmarktrente is al langere tijd extreem laag.
- Het evenwicht tussen het spaargeld dat de bank ontvangt, en het geld dat zij uitleent.
- De kosten die we maken voor diensten als internetbankieren, mobiel bankieren en klantenservice. We houden die zo laag mogelijk.
- De spaarrentes van andere banken. Als onze spaarrente veel lager zou zijn dan die van andere banken, neemt een deel van onze klanten het spaargeld op en kunnen we minder duurzame projecten, instellingen en activiteiten financieren.

ASN Doelbeleggen en ASN Duurzame Mixfondsen

Om klanten te helpen ondanks de lage rente vermogen op te bouwen, introduceerden we begin september ASN Doelbeleggen. Met behulp van een handige rekentool bepaalt de klant zelf de inleg of het doelbedrag, de looptijd en het risico van zijn beleggingen. Op basis hiervan kiest hij een van de vijf nieuwe ASN Duurzame Mixfondsen. Deze hebben elk een eigen risico-rendementsprofiel.

Met ASN Doelbeleggen spelen we erop in dat mensen steeds meer eigen verantwoordelijkheid krijgen voor de opbouw van vermogen voor bijvoorbeeld pensioen, studie of als startkapitaal voor een woning. ASN Doelbeleggen draait niet om beleggen, maar geeft de klant handvatten om duurzaam en flexibel een vermogen op te bouwen dat altijd vrij opneembaar is. De rekentool geeft de klant inzicht in de verwachte opbrengst en het maximale verlies van het gekozen mixfonds. Als de waarde van het fonds zich niet volgens verwachting ontwikkelt, ontvangt hij daarvan bericht.

ASN Studentenrekening

Op 6 september introduceerden we de ASN Studentenrekening voor studenten tussen 17 en 26 jaar. Om aan te sluiten op de situatie van deze doelgroep maakt de rekening het mogelijk rood te staan tot 250 euro, waarvan drie dagen per maand kosteloos. De studenten betalen geen maandelijkse kosten voor de rekening, ook niet voor mobiel betalen. Wel ontvangen ze 0,2% variabele rente over het saldo op de rekening.

Nieuwe passen betaalrekeningen en ASN Creditcard

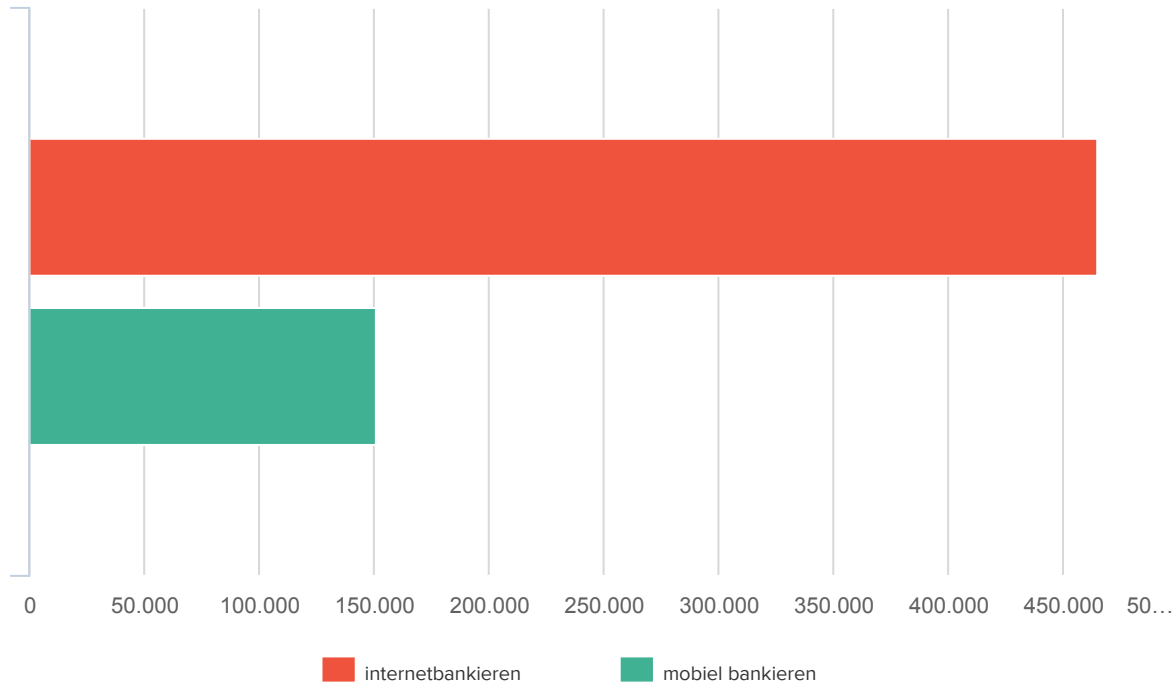
In november introduceerden we onze nieuwe betaalpassen en pas voor de ASN Creditcard. De geheel vernieuwde ontwerpen laten de abstracte afbeelding van een dier zien: papegaai, walvis en neushoorn.

Verbeteringen in de service

Bij verbeteringen in de service sluiten we zoveel mogelijk aan op de wensen van klanten. Die wensen lopen vanzelfsprekend uiteen. Daarom geven we klanten graag de keuze. Zo hebben we per 15 december 2017 de verzending van papieren rekeningafschriften stopgezet. Daarmee komen we tegemoet aan klanten die papierverbruik tegengaan. Klanten die papieren afschriften willen blijven ontvangen, kunnen dat eenvoudig zelf online instellen.

Aantal unieke klanten met mobiel bankieren en internetbankieren

Aantal unieke klanten met:

App ASN Mobiel Betalen

Klanten met een Android-telefoon met NFC-chip kunnen sinds begin augustus contactloos betalen met hun mobiele telefoon. Gebruik van de app is gratis tot 1 april 2018 voor klanten met een ASN Bankrekening. Daarna kost het gebruik van de app € 0,50 per maand per persoon per rekening. ASN Mobiel Betalen is altijd gratis bij de ASN Studentenrekening en de ASN Jongerenrekening.

Gemakkelijker klant worden en zijn

Sinds mei is het proces om klant te worden helemaal digitaal. Als mensen digitaal opgeven dat ze klant willen worden, ontvangen zij e-mails in plaats van post. Ook kunnen zij digitaal akkoord gaan met de overeenkomst en formulieren en identiteitsbewijzen uploaden in een beveiligde omgeving. Hiervan maakten klanten massaal gebruik. Dankzij de digitalisering is de doorlooptijd van het openen van een rekening sterk verkort, tot hoogstens een uur. Het digitale proces geldt voor alle rekeningen behalve de beleggingsrekening. In 2018 starten we met de digitalisering hiervan.

Ook wie eenmaal klant is, kan allerlei zaken gemakkelijk zelf online regelen zonder tussenkomst van een medewerker van ASN Bank (*straight through processing*). Bijvoorbeeld instellingen van de ASN Wereldpas, wijzigingen van limieten voor betalingen en veranderingen van persoonlijke gegevens.

Metamorfose website beloond met prijs

Onze website www.asnbank.nl onderging een metamorfose. Daardoor werd hij responsive, dat wil zeggen: geschikt voor gebruik op computer, telefoon en tablet. Tegelijkertijd kreeg hij een facelift, met een nieuwe vormgeving, beelden en lettertype. In het najaar won de website de publiekprijs *Beste Website van het Jaar 2017 in de categorie banken en beleggen*. In deze categorie wonnen we ook de derde prijs voor de populairste website.

PSD2 – nieuwe dienst voor betaalklanten

We maakten ons gereed om te voldoen aan Payment Services Directive 2, ofwel PSD2. Deze nieuwe Europese regels voor betaaldiensten worden in 2018 van kracht voor alle banken in Europa. Dat betekent een grote verandering in de dienstverlening op het gebied van betalen. Met twee nieuwe diensten krijgen consumenten met een betaalrekening meer keuzevrijheid:

- Klanten kunnen straks toestemming geven aan een andere partij om hun betaalgegevens op te vragen bij banken waar zij een betaalrekening hebben. Die andere partij kan een andere bank zijn, maar ook een niet-financiële instelling. Deze partij zet alle rekeningen bij elkaar op één plek, wat de klant inzicht en overzicht biedt.
- Bij sommige partijen kunnen klanten straks ook direct betalingen doen van hun rekening(en).

Beide diensten zijn alleen mogelijk als de klant er zelf het initiatief toe neemt. Hij of zij moet ons uitdrukkelijk toestemming geven om het verzoek uit te voeren. Ons uitgangspunt blijft dat we de persoonlijke en financiële gegevens van klanten op een veilige, verantwoorde manier beheren. Hier hoort ook bij dat we onze klanten tijdig en duidelijk informeren en daar zijn we in 2017 mee begonnen.

Verrijking klantgegevens

De wettelijke eisen aan de informatie die wij aan nieuwe klanten vragen, zijn verzaamd. We moeten zakelijke klanten nu ook vragen stellen over het gebruik van hun rekening. Dit leidt regelmatig tot irritatie en sommige klanten ervaren onze vragen als niet-integer. Ook de gegevens van particuliere klanten moeten worden verrijkt. Zo moeten we vragen naar de complete voornamen, geboortenaam en naam van de partner. Daardoor kan het rijbewijs niet langer als id-bewijs gebruikt worden.

Klanttevredenheid en NPS

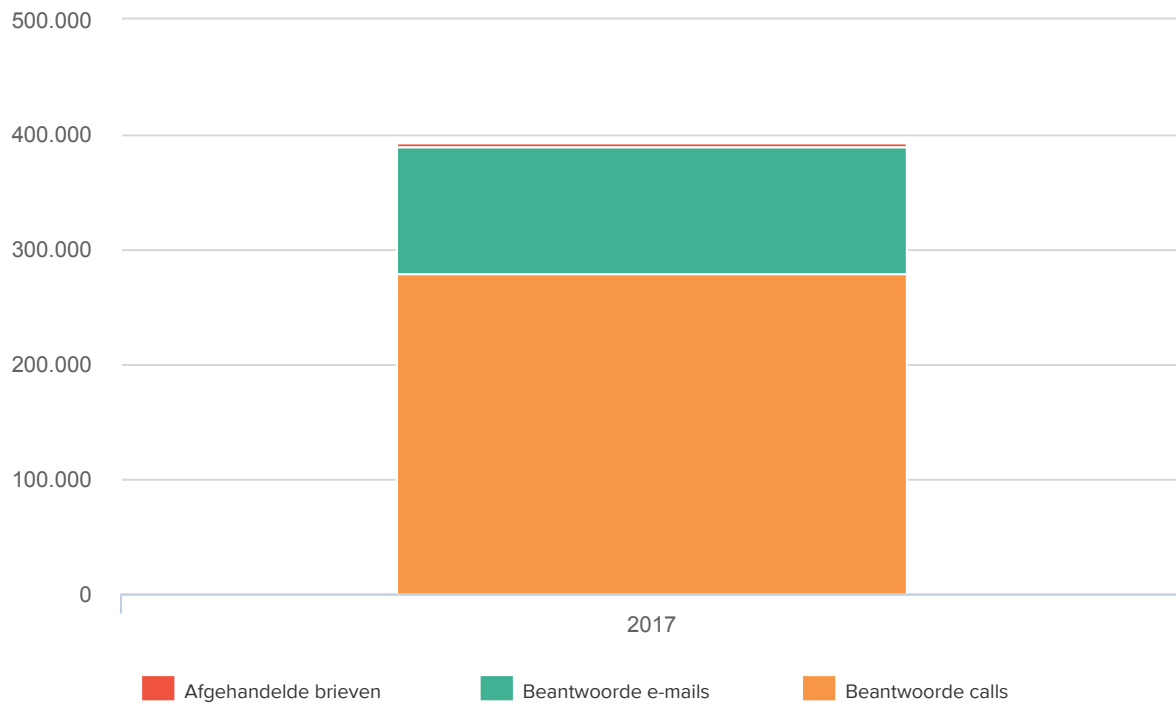
De tevredenheid van klanten is een belangrijk uitgangspunt van onze dienstverlening. Wij stellen het belang van onze klanten voorop: we richten onze dienstverlening op mensen in plaats van processen. We luisteren naar onze klanten, nemen hun klachten serieus en geven fouten toe. Het aantal klachten daalde in 2017. Uit het klanttevredenheidsonderzoek dat de Volksbank uitvoert, bleek dat klanten ons eind 2017 het cijfer 8,0 (ultimo 2016: 8,0) gaven. Wij streven naar ten minste een 8.

De *net promoter score* (NPS) geeft weer in hoeverre klanten een dienstverlener of leverancier aanbevelen. Om deze score te berekenen, wordt aan klanten gevraagd: 'Hoe waarschijnlijk is het dat u, op een schaal van 0 tot 10, deze onderneming zult aanbevelen aan familie, vrienden of collega's?' Vervolgens wordt het percentage klanten dat een 0 tot en met 6 geeft, afgetrokken van het percentage klanten dat een 9 of 10 geeft. De NPS kan dus positief, maar ook negatief zijn. De NPS was gedurende het hele jaar vrij stabiel. ASN Bank behaalde over het laatste kwartaal van 2017 een NPS van +17, tegen +14 eind 2016. Onze doelstelling is een NPS van +22 te behalen.

Wij voerden in 2017 diverse verbeteringen in onze dienstverlening door om de klanttevredenheid te vergroten, vooral op het gebied van betalen. Ook deden we een proef met de actieve benadering van nieuwe klanten. Daarbij belden we klanten op om te vragen of ze tevreden waren en of we iets voor ze konden betekenen. De tevredenheid van deze klanten was duidelijk hoger dan die van klanten die we niet belden. Daarom willen we een vervolg geven aan deze proef. Verbetering van de service blijft een aandachtspunt.

Dienstverlening via telefoon, mail en brief

ASN Klantenservice

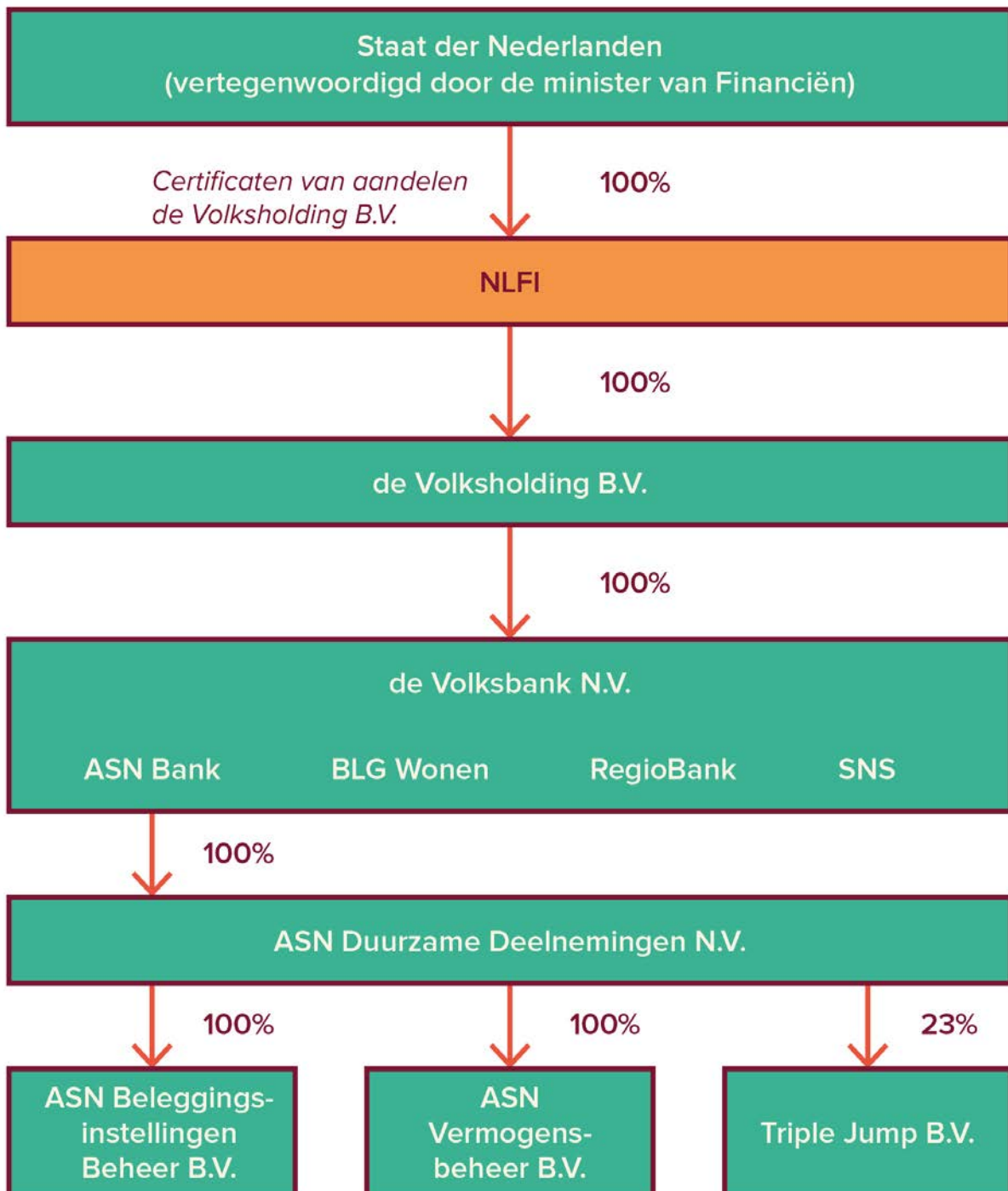
2e plaats in Bankenmonitor Consumentenbond

Ruim 11 duizend mensen deden mee aan het jaarlijkse panelonderzoek naar banken van de Consumentenbond. ASN Bank kreeg het algemene cijfer 8,9. Daarmee behaalden we een met KNAB gedeelde tweede plek, terwijl Volksbank-merk RegioBank op één stond.

Organisatie

Per 1 januari 2017 is ASN Bank geen aparte vennootschap meer: zij is vanaf die datum een merk van de Volksbank, samen met BLG Wonen, RegioBank en SNS. Daarnaast is een nieuwe N.V. opgericht: ASN Duurzame Deelnemingen N.V. De directie van ASN Bank vormt de directie van deze vennootschap. ASN Belegginginstellingen Beheer B.V. (ABB) valt onder deze nieuwe N.V.

Het schema geeft de eigendomsverhoudingen aan. NLFI (NL financial investments) is aandeelhouder in Volksholding B.V. De Staat der Nederlanden heeft de aandelen in deze vennootschap overgedragen aan NLFI.

Relatie tussen ASN Bank en ASN-fondsen veranderd

ASN Duurzame Deelnemingen N.V. voert de directie over ASN Beleggingsinstellingen Beheer B.V. (ABB). ASN Beleggingsfondsen N.V. valt onder ABB. In 2017 bereidde ABB de verkrijging van een eigen beheervergunning van de Autoriteit Financiële Markten (AFM) voor. Het kreeg de vergunning op 22 december 2017. In de loop van 2018 neemt ABB het portefeuille- en risicobeheer van de ASN-fondsen over van ACTIAM, de AIF-beheerder die dit sinds enkele jaren uitvoerde. ABB is als zelfstandige fondsbeheerder onderdeel van de Volksbank.

Hiermee verandert de rolverdeling tussen ASN Bank en ABB bij de duurzaamheidsactiviteiten voor de ASN-fondsen als volgt.

Verantwoordelijkheden ABB

ABB is verantwoordelijk voor de duurzaamheidsactiviteiten die samenhangen met het fondsbeheer:

- Engagement met bedrijven waarin de fondsen beleggen;
- De selectie van de beleggingen voor het universum van de fondsen;
- Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen van de bedrijven waarin de fondsen beleggen.

Rol ASN Bank

ASN Bank speelt bij deze activiteiten een adviserende en/of een uitvoerende rol. Zij is verantwoordelijk voor het gezamenlijke duurzaamheidsbeleid van ASN Bank en ASN Beleggingsfondsen. Zij voert voor ASN Beleggingsfondsen het onderzoek naar bedrijven en landen uit en formuleert adviezen. Op basis daarvan beslist ABB, de directie van ASN Beleggingsfondsen, over opname in het beleggingsuniversum. In opdracht van ASN Beleggingsfondsen voert ASN Bank engagement met bedrijven waarin de ASN-fondsen beleggen, zoals bedrijven in de farmaceutische sector.

De langetermijndoelen

ASN Bank heeft in de afgelopen jaren drie langetermijndoelen geformuleerd op het gebied van duurzaamheid. ASN Bank en ABB werken samen aan de realisatie van deze doelen.

Meer informatie

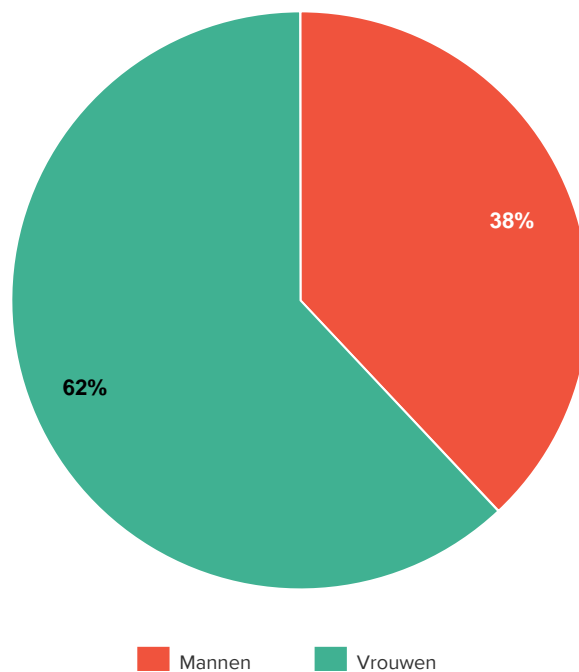
De duurzaamheidsinformatie over de fondsen vindt u in de jaarverslagen en halfjaarberichten van ASN Beleggingsfondsen N.V.

Medewerkers

Het aantal vaste medewerkers steeg met 4 tot 165. Het aantal fte's nam toe tot 153,2.

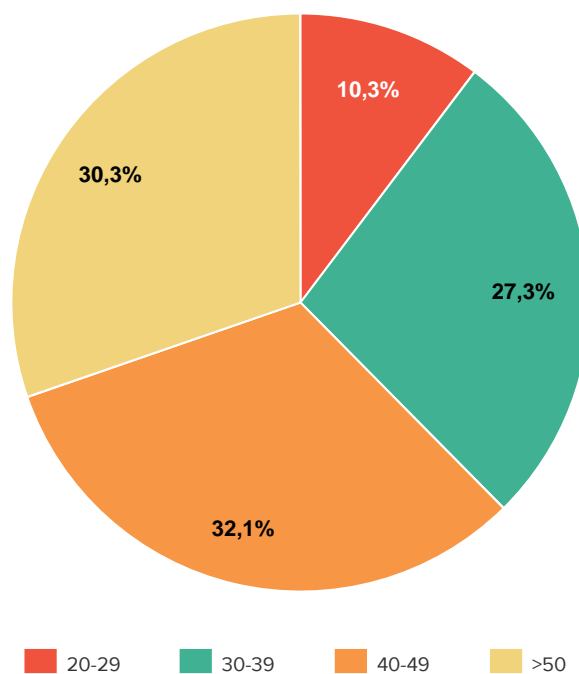
Verhouding mannen en vrouwen

Man-vrouwverhouding medewerkers

Leeftijden van medewerkers

Leeftijdsverhouding medewerkers

Directie ASN Bank

We namen per 1 juli afscheid van Ewoud Goudswaard, die sinds 2001 algemeen directeur van ASN Bank was. We zijn hem dankbaar voor de enorme inzet en gedrevenheid waarmee hij ASN Bank heeft laten groeien. Onder zijn leiding nam het aantal klanten toe van 150 duizend tot 650 duizend en het vermogen onder beheer van 1,5 tot 14,5 miljard euro (ASN Bank en ASN Beleggingsfondsen). Zijn focus op duurzaam bankieren stelde ASN Bank in staat om uit te groeien tot aanjager van duurzaamheid in de financiële sector en binnen de Volksbank.

Per 1 september 2016 namen we afscheid van directeur Jeroen Jansen. Hij werkte vanaf 2000 bij ASN Bank; sinds 2005 als directeur. Vanuit zijn aandachtsgebied duurzaamheidsbeleid & -onderzoek heeft hij een belangrijke bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van het duurzaamheidsbeleid van de bank. Als eindverantwoordelijke voor marketing & communicatie was hij de drijvende kracht achter het imago van ASN Bank als duurzame bank en initiator van duurzame ontwikkeling.

Vanaf 1 juli vormen Arie Koornneef en Joyce van der Est de directie van ASN Bank. Zij zetten de koers van de bank als aanjager van duurzaamheid in de financiële sector voort. Joyce van der Est is sinds 2015 directeur van ASN Bank. Zij is vanaf 2003 bij de bank verantwoordelijk voor operationele zaken, van 2013 tot 2015 in de functie van adjunct-directeur. Arie Koornneef is sinds 1 april 2017 directeur van ASN Bank. Hij was eerder werkzaam voor de Volksbank als directeur Marketingstrategie & Innovatie en als directeur marketing bij SNS. Daarvoor was hij actief voor Youth for Christ en Simavi.

Remuneratierapport

Dit remuneratierapport behandelt de beloning, het beloningsbeleid en de ontwikkelingen in het beloningsbeleid van de directie van ASN Bank die in 2017 hebben plaatsgevonden. Het beloningsbeleid van de directie van ASN Bank is in lijn met het beloningsbeleid van de Volksbank. De beloning is opgebouwd uit een vast jaarinkomen, pensioenbijdrage en overige secundaire arbeidsvoorwaarden. Geen enkel directielid komt in aanmerking voor variabele beloning.

Beloning directie ASN Bank

(in duizenden euro's)	Vaste beloningen		Pensioen		Overig		Totaal	
	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016
Ewoud Goudswaard ¹	105	208	14	20	27	45	146	273
Jeroen Jansen ²	-	116	-	13	-	23	-	152
Arie Koornneef ³	123	-	14	-	28	-	164	-
Joyce van der Est	145	143	20	20	28	29	193	192
Totaal	373	467	48	53	83	97	503	617

¹ De beloning 2017 van Ewoud Goudswaard gaat over de periode van 1 januari tot 1 juli. Ewoud Goudswaard is per 1 juli 2017 afgetreden als directeur van ASN Bank.

² De beloning 2016 van Jeroen Jansen gaat over de periode 1 januari tot 1 september. Jeroen Jansen is per 1 september 2016 afgetreden als directeur van ASN Bank.

³ De beloning 2017 van Arie Koornneef gaat over de periode 1 april tot en met 31 december. Op 1 april 2017 is Arie Koornneef toegetreden tot de directie van ASN Bank.

Vaste beloningen

Het vaste jaarinkomen van de directieleden van ASN Bank bestaat uit twaalf maandsalarissen, vakantiegeld en een dertiende maand.

Pensioen

Het pensioen betreft de werkgeversbijdrage verminderd met de eigen bijdrage. De directie van ASN Bank neemt deel aan de pensioenregeling voor alle werknemers van de Volksbank. Deze regeling is vastgelegd in de cao van de Volksbank. De eigen bijdrage van 4,5 procent over de pensioengrondslag die in de cao is opgenomen, geldt ook voor de directie. Er is geen sprake van aanvullende pensioentoekeningen.

De pensioenopbouw voor het pensioengevend inkomen boven 103.317 euro (2017) is vervallen op grond van de wet. Aan iedereen op wie dat van toepassing is, wordt dat gecompenseerd met een brutotoeslag van 16,35 procent van het inkomen boven 103.317 euro. In de tabel met de beloning van de directie ASN Bank maakt deze toeslag onderdeel uit van het element Overig.

Overig

Onder Overig vallen de resterende beloningen. Daaronder valt de salaristoelage als compensatie voor het wegvallen van de pensioenopbouw boven 103.317 euro. Eveneens onder 'overig' valt de bijtelling voor het privégebruik van de leaseauto voor zakelijk vervoer (inclusief woon-werkverkeer), verminderd met de eigen bijdrage(n). De secundaire arbeidsvoorwaarden zijn in lijn met de voorwaarden die gelden voor alle andere medewerkers.

De verhouding tussen het hoogste en laagste salaris bij ASN Bank is 6,7.

Kantoor

ASN Bank is gehuisvest in een duurzaam gerenoveerd kantoorpand. De energie is deels afkomstig van de installatie voor zonne-energie op het dak. Ook beschikt het pand over een installatie voor warmte-koudeopslag (WKO). Het kantoorpand heeft een grijswatercircuit voor het sanitair. In het bedrijfsrestaurant wordt gebruikgemaakt van duurzame producten.

De belangrijkste milieubelasting van ons kantoor wordt gevormd door de CO₂-uitstoot van de (kantoor)activiteiten en het papierverbruik.

Milieubelasting kantoor ASN Bank

	2017	2016	2015	2014	2013
CO₂-uitstoot¹ in tonnen					
CO ₂ -uitstoot (scope 1 en 2)	168	178	160	153	183
Ton CO ₂ -uitstoot per fte* (scope 1 en 2)	1,08	1,2	1,14	1,15	1,58
CO ₂ -uitstoot scope 3 ²	90	153	158	160	-
Compensatie					
Energieverbruik					
kWh ³ elektriciteit	269.275	276.491	320.705	296.999	314.723
kWh elektriciteit per fte	1.741	1.864	2.285	2.235	2.705
m ³ gas ⁴	18.254	26.786	18.141	21.867	33.903
m ³ gasequivalenten per vierkante meter	6	8	6	7	11
Papierverbruik in kilogram					
Papierverbruik totaal	140.550	250.686	238.254	244.032	288.276
Papierverbruik per rekening in kilogram	0,16	0,29	0,29	0,31	0,37
Waterverbruik					
m ³ water	229	783	754	1.166	786
m ³ water per fte	1,5	5,3	5,4	8,8	6,3
Afval					
Papierafval in ton	13,0	13,0	12,2	13,6	12,8

* fte = fulltime-equivalent = voltijdmedewerker

¹ Dit cijfer omvat alle vervoer (woon-werkverkeer en zakelijk verkeer, inclusief auto-, trein-, bus- en vliegverkeer) en verwarming van ASN Bank.

² Dit cijfer omvat de CO₂-uitstoot die samenhangt met het papiergebruik, afval en watergebruik. Wij berekenen dat sinds 2014. Het cijfer over 2014 is in 2015 aangepast. Hierna leest u de toelichting.

³ Het verbruik van elektriciteit wordt uitgedrukt in kWh (kilowattuur). 1 kWh is gelijk aan 0,0036 gigajoule.

⁴ Het pand maakt gebruik van stadsverwarming. Dat wordt uitgedrukt in gigajoules. Deze gigajoules zijn omgerekend in m³ gas volgens de opgave van het energiebedrijf: 1 gigajoule is 25,85 m³ gas.

CO₂-uitstoot

Er zijn drie soorten uitstoot van broeikasgassen:

- Scope 1-emissies: de directe uitstoot van broeikasgas door eigen activiteiten.
- Scope 2-emissies: de indirecte uitstoot van broeikasgas van eigen activiteiten, bijvoorbeeld van de opwekking van de elektriciteit die we gebruiken.
- Scope 3-emissies: de uitstoot van broeikasgasemissies in de keten, zoals van het papier dat we gebruiken en van onze financieringen en beleggingen.

Mede dankzij compensatie van de CO₂-uitstoot is het kantoor van ASN Bank klimaatneutraal voor scope 1 en 2. De kantooractiviteiten zijn klimaatneutraal voor een gedeelte van scope 3. De Volksbank compenseert de resterende uitstoot.

Papier

De hoeveelheid papier die we gebruiken, is in 2017 fors gedaald van 0,29 tot 0,16 kilogram per rekening. Een belangrijke oorzaak was dat het klantenmagazine Goedgeld slechts driemaal op papier is verschenen. Bovendien nam het aantal online lezers aanzienlijk toe doordat wij klanten actief benaderden met de keuze voor de online en/of papieren editie van Goedgeld. In 2018 verschijnt Goedgeld vier maal, waardoor het papierverbruik weer kan stijgen. Daar staat tegenover dat we eind 2017 zijn gestopt met de verzending van papieren rekeningafschriften, op veelvuldig verzoek van klanten. Klanten die wel papieren afschriften willen ontvangen, kunnen dat eenvoudig weer instellen.

Verslag van de raad van advies

De raad van advies van ASN Bank heeft als taak de directie van ASN Bank gevraagd en ongevraagd te adviseren over haar duurzaamheidsbeleid in brede zin. De raad bestond in 2017 uit vijf personen: Carolien Gehrels, Maarten van Huijstee, Marleen Janssen Groesbeek, Jan van der Kolk (voorzitter) en Willemijn Verloop. De laatste heeft eind 2017 afscheid genomen van de raad. De leden van de raad zijn actief in uiteenlopende sectoren, van bedrijfsleven en consultancy tot overheid en wetenschap. Zij hebben als gemeenschappelijke noemer dat zij hun sporen op het gebied van duurzaamheid hebben verdiend.

De raad heeft in 2017 driemaal vergaderd. Tussentijds was er veel contact met de directie van ASN Bank. Waarover heeft de raad de directie van ASN Bank in 2017 geadviseerd? Voorzitter Jan van der Kolk beantwoordt deze vraag.

Een vraag vooraf: kun je uitleggen wat de rol van de raad is? Geven jullie concreet advies?

‘De kern is dat we letten op de duurzame koers van ASN Bank, de activiteiten van de bank met het oog op die koers en de ruimte die zij daarvoor krijgt. Soms geven we advies, maar daarnaast stellen we veel vragen aan de directie. We willen weten of ze aan bepaalde aspecten hebben gedacht. Vanuit onze positie als relatieve buitenstaander met een frisse blik gaan we met de directie een vrije discussie aan. Als het nodig is, geven we zeker adviezen over de koers van de bank. Zo hebben we enkele jaren geleden geadviseerd het langetermijndoel voor mensenrechten niet te groot te maken, omdat mensenrechten zo’n enorm breed onderwerp is. Het huidige doel, leefbaar loon in de textielindustrie, is al breed genoeg. Maar vaak fungeren we dus ook als klankbord.’

Hoe is de rol van de raad geborgd?

‘Er is een reglement van de raad van advies, een directiereglement van ASN Bank en een directiereglement van de Volksbank. In 2016 werd de organisatiewijziging voorbereid: ASN Bank ging haar bankvergunning inleveren en werd een businessunit van de Volksbank. Ik heb toen als voorzitter veel contact gehad met de directie om er – in samenspraak met de raad – voor te zorgen dat de duurzame missie van de bank en de positie van de raad van advies heel goed werden verankerd in al die stukken. Ook de zelfstandigheid van ASN Bank als het gaat om haar duurzame visie en missie is heel goed in het directiereglement van de Volksbank verankerd.’

Waarover heeft de raad in 2017 geadviseerd?

‘Een belangrijk punt was de herstructurering van de directie. Daarover hebben we in 2017 geadviseerd in het licht van de herstructurering van het management van de Volksbank, waarvan ASN Bank natuurlijk een onderdeel is. We vinden het belangrijk dat de aandacht voor het onderwerp duurzaamheid voldoende is geborgd. En dat er sprake is van een zekere continuïteit in de directie, gezien de wisselingen van directeuren in de afgelopen jaren. Daarnaast letten we op de rol die de directie vanuit de Volksbank is toebedeeld. We hebben hierover ook gesproken met de directie van de Volksbank. We konden een positief advies uitbrengen over de herstructurering van de directie.’

Volgt de raad ook de Volksbank als geheel?

‘De Volksbank heeft een eigen raad van advies. Maar wij volgen nauwlettend hoe de nieuwe situatie van het concern als geheel zich ontwikkelt op het gebied van duurzame ontwikkeling. Daarmee doel ik op de toekomst van de Volksbank en de positie van ASN Bank daarin als merk. We volgen hoe de Volksbank haar Manifest, dat de duurzame missie weergeeft, verder invult. In het verlengde van haar Manifest laat de Volksbank het duurzaamheidsbeleid van ASN Bank gelden voor de Volksbank als geheel. Dat proces loopt en de raad volgt dat; we vinden het een heel positieve ontwikkeling.’

In dat kader hebben we geadviseerd over de rol van het toekomstige Expertisecentrum Duurzaamheid van de Volksbank, waaraan de afdeling Duurzaamheidsbeleid en onderzoek van ASN Bank een belangrijke bijdrage levert. Het Expertisecentrum krijgt als taak ‘duurzaamheid’ bij de Volksbank als geheel mede in te vullen en te begeleiden. Wij hebben daarom geadviseerd hoe het Expertisecentrum het beste kan worden gepositioneerd. Als de andere merken van de Volksbank echt beleven dat ze duurzaamheid willen, kan het Expertisecentrum helpen om dat gestalte te geven.’

Welke zaken hadden nog meer de aandacht van de raad?

‘Hypotheek zijn al vanaf 2014 of misschien nog eerder een aandachtspunt. Het zou goed zijn als ASN Bank groene hypotheek heeft, ook omdat er vanuit klanten vraag naar is. Dat wordt momenteel ontwikkeld en we hebben het er regelmatig over gehad.’

Ook de merkpositionering en campagne zijn vaak besproken. De grote lijnen waren helder. We hebben op detailpunten nog wat advies uitgebracht over de communicatie.

Er is een uitgebreide reflectie geweest op het ASN Bank Verslag 2016, dat Marleen Jansen Groesbeek vanuit haar expertise tegen het licht heeft gehouden.

Ten slotte hebben we aangedrongen op een beperking van het aantal samenwerkingspartners. De bank kan beter samenwerken met een bescheiden aantal partners waarmee zij echt iets kan bereiken, dan veel partners waarmee de samenwerking niet altijd een grote impact heeft. We adviseerden om partners te zoeken uit die echt bijdragen aan de missie en waar stappen mee worden gezet.'

Beziet de raad ook zijn eigen functioneren?

'Voorafgaand aan de laatste vergadering hebben we een zelfevaluatie gedaan. We vinden dat we de juiste positie en verantwoordelijkheden hebben, en dat deze voldoende verankerd zijn. Er is voldoende vertrouwen tussen de raad en de directie: we worden goed geïnformeerd, de gesprekken zijn open, we kunnen vertrouwelijke zaken bespreken en de directie reageert goed op kritische vragen. Wel zouden we minstens een keer per jaar de strategie van ASN Bank willen bespreken. Daarbij willen we dieper ingaan op relevante actuele onderwerpen, zoals bitcoin, fintech en maatschappelijke politieke verandering. In dergelijke gesprekken willen we een uitdagender, scherpere positie innemen tegenover de directie.'

Samengevat: hoe heeft ASN Bank het in 2017 volgens de raad gedaan?

'We vinden dat de bank haar duurzame missie in 2017 heeft waargemaakt. Maar we vinden wel dat zij haar strategie kan aanscherpen en nieuwe uitdagingen zou kunnen aangaan. Ook om binnen de Volksbank en in het bankenlandschap in Nederland een voorhoedepositie te behouden. En niet in de laatste plaats om de duurzame missie ten behoeve van haar klanten nog beter waar te maken. Daarbij kijken we breder dan duurzaamheid, hoewel dat het hoofdaccent is. We nemen ook zaken als de fintechontwikkeling, de personeelskant van ontwikkelingen bij de bank en financiële zaken mee. Doet de bank nog de goede dingen, kan zij accenten verleggen, zijn er kansen om de maatschappelijke discussie te stimuleren? De bank heeft haar rol als aanjager van duurzaamheid opgepakt, maar kan zij weer vernieuwende wegen inslaan? Daarover gaan we in 2018 graag met de directie in gesprek.'

Leden van de Raad van Advies

Carolien Gehrels

Carolien Gehrels (1967) is European Director Global Cities Program bij Arcadis. Na haar studie Nederlandse Taal- en Letterkunde was zij onder andere werkzaam bij het Onze Lieve Vrouwe Gasthuis in Amsterdam, bij Podium Bureau voor Educatieve Communicatie en daarna bij Berenschot. In 2006 werd ze wethouder voor de PvdA in Amsterdam en daarna ook loco-burgemeester. Naast haar werk bij Arcadis is Carolien Gehrels toezichthouder bij TU Delft en Bouwinvest.

Jan van der Kolk

Jan van der Kolk (1953) heeft academische opleidingen in milieukunde en managementconsultancy. Hij voerde daarna vele projecten uit; bij grote ondernemingen onder andere op het gebied van duurzaamheidsstrategie, bij financiële instellingen over duurzaam beleggen en bij overheden op het gebied van milieu en energie. Jan werkte twintig jaar bij KPMG, o.a. als managing partner van KPMG Sustainability. Thans vervult hij diverse advies- en bestuursfuncties, onder andere bij FORM International, Holland Quaestor, Stichting Mores, de Commissie Milieu en Ruimte van gemeente Soest en het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.

Maarten van Huijstee

Maarten van Huijstee (1977) startte zijn marketingcarrière bij Unilever in Zuid-Afrika. Hij is nu creatief directeur van reclamebureau TAXI, mede-eigenaar van The Playing Circle - een reeks inspirerende vergaderlocaties - en medeoprichter van fairtrademark Return to Sender. Ook richtte hij Delight Agency en Delight Yoga op. Voor Delight Agency ontwikkelt hij ideeën, strategieën en campagnes – zoveel mogelijk – voor merken die iets goeds betekenen voor de wereld.

Marleen Janssen Groesbeek

Marleen Janssen Groesbeek (1963) is sinds 2014 lector Sustainable Finance and Accounting aan Avans Hogeschool in Brabant. Het motto van haar lectoraat is Change finance, finance change. Zij werkte eerder twintig jaar als financieel-economisch journalist en daarna als beleidsadviseur bij Eumedion en als sustainability manager bij DSM. Ze schreef diverse boeken over duurzaamheid, creativiteit en leiderschap. Marleen Janssen Groesbeek is daarnaast actief in de besturen van CE Delft, theatergroep O.T. Rotterdam, Rank a Brand Fossiel Vrij Nederland.

Willemijn Verloop

Willemijn Verloop (1970) begon haar carrière bij The European Action Council for Peace in the Balkans. Zij richtte in 1994 War Child op, waar ze tot 2010 leiding aan gaf. In 2012 richtte zij Social Enterprise NL op, het Nederlandse platform voor sociale ondernemers. In 2013 initieerde zij Social Impact Ventures NL, een investment & venture assistance-organisatie voor sociale ondernemingen. Willemijn Verloop is daarnaast vicevoorzitter van de raad van toezicht van War Child en toezichthouder van de Stadsschouwburg Amsterdam en van Tony's Chocolonely. Willemijn Verloop heeft eind 2017 afscheid genomen van de Raad van Advies van ASN Bank.

